ZAJEDNIČKA STRUČNA PODLOGA FLAG MREŽE:

razvojne potrebe ribarstvenih područja Republike Hrvatske i doprinos CLLD pristupa za programsko razdoblje 2028.-2034.

Zagreb, rujan 2026.

FLAGmreža

LAGUR
/ FLAG
Alba

LAGUR
BURA

FLAG
PANNONIA

FLAG ŠABAKUN
LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA U RIBARSTVU

FLAG | LOSTURA

FLAG
rijeke

LAGUR
TRAMUNTANA

LAG

LAGUR
LANTERNA

FLAG
JUŽNI JADRAN

DUNAV SAVA
FLAG

Savski vez

GALEB
Lokalna akcijska grupa u ribarstvu

LAGUR
Plodovi Mora

LAGUR
TUNERA

FLAG ŠKOJI

LAGUR
TRI MORA

VELA VRATA

LAGUR
ISTARSKI ŠVOJ

LAGUR MALO MISTO

LAGUR
Pinna
nobilis

SADRŽAJ

1. Sažetak 1
2. Uvod i metodologija 2
2.1. Metodološka osnova 3
3. Regulatorni okvir za razvoj ribarstvenih područja nakon 2027. 5
4. Razvojni potencijal ribarstvenih područja u razdoblju 2028.-2034. 10
4.1. Razvojna područja 10
4.1.1. Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura 10
4.1.2. Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište 14
4.1.3. Diversifikacija i plavo gospodarstvo 17
4.1.4. Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost 20
4.1.5. Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova 23
4.1.6. Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština 26
5. Teritorijalni pristup razvoju ribarstvenih područja i uloga CLLD-a 31
5.1. Rezultati teritorijalnog pristupa razvoja ribarstvenih područja 31
5.2. Širi razvojni učinci teritorijalnog pristupa razvoja ribarstvenih područja 34
5.3. Zajednički izazovi u provedbi lokalnog razvoja 37
6. Uloga FLAG-ova kao lokalnog razvojnog i provedbenog mehanizma u razdoblju 2028.-2034. 38
6.1. Očekivana razvojna i provedbena uloga FLAG-ova 39
6.2. Uloga FLAG-ova u provedbenom sustavu nacionalnih mjera 40
7. Preporuke FLAG mreže za razdoblje 2028.-2034. 42
Preporuka 1 42
Preporuka 2 43
Preporuka 3 44
Preporuka 4 44
Preporuka 5 45
Preporuka 6 46
Preporuka 7 47

1. SAŽETAK

Dokument u nastavku predstavlja zajedničku stručnu podlogu 23 hrvatska FLAG-a za sagledavanje razvojnih potreba ribarstvenih područja i buduće uloge CLLD pristupa u razdoblju 2028.-2034. FLAG mreža obuhvaća 222 jedinice lokalne samouprave i više od 1,18 milijuna stanovnika, a nalazi predmetnog dokumenta temelje se na lokalno identificiranim potrebama i projektnim inicijativama, njihovoj objedinjenoj analizi te validaciji kroz zajedničku raspravu FLAG mreže. U pripremi programskog okvira za razdoblje 2028.-2034. ključno je pravovremeno donijeti odluku o nastavku primjene CLLD-a u ribarstvenim područjima, osigurati odgovarajući financijski okvir za provedbu lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu te kontinuitet razvojnih funkcija FLAG-ova između programskih razdoblja.

Analiza je identificirala šest razvojnih područja, (1) održivo i konkurentno ribarstvo i akvakulturu, (2) lokalne lance vrijednosti, proizvode i tržište, (3) diversifikaciju i plavo gospodarstvo, (4) zaštitu i obnovu vodenih ekosustava i klimatsku otpornost, (5) ljudski kapital, znanje i generacijsku obnovu te (6) lokalnu infrastrukturu i ribarsku/maritimnu baštinu. Objedinjeni projektni portfelj obuhvaća 799 projektnih inicijativa ukupne procijenjene vrijednosti 64,22 milijuna EUR, što potvrđuje postojanje konkretnog i teritorijalno rasprostranjenog investicijskog potencijala za nadolazeće programsko razdoblje.

Dosadašnja provedba pokazuje da CLLD ne predstavlja presliku nacionalnih sektorskih mjera, već njihov komplementaran teritorijalni instrument. U razdoblju 2014.-2020. kroz FLAG natječaje sufinancirano je 407 projekata vrijednih 22,18 milijuna EUR, od čega je samo 3,32 % odobrenih sredstava bilo usmjereno na projekte koji su se mogli financirati i iz nacionalnog sektorskog programa. Prema dostupnom presjeku za 2021.-2027. usporediv udio iznosi 2,36 %. Dodana vrijednost CLLD-a posebno dolazi do izražaja kod teritorijalno specifičnih, partnerskih i integriranih intervencija, kada je potrebno povezati više lokalnih dionika, ostvariti širu lokalnu korist ili razviti projekt odozdo prema gore.

Predloženi regulatorni okvir Europske unije za razdoblje 2028.-2034. zadržava CLLD kao prepoznat model teritorijalnog razvoja, ali ne određuje opseg njegove primjene u ribarstvenim područjima niti zasebnu financijsku alokaciju. Konkretno mjesto CLLD-a, odnos prema nacionalnim i drugim teritorijalnim instrumentima te financijski i provedbeni okvir stoga će u značajnoj mjeri ovisiti o odlukama donesenima tijekom nacionalnog programiranja.

Na toj osnovi dokument upućuje na potrebu pravovremenog definiranja položaja CLLD-a u programskom okviru 2028.-2034., osiguravanja financijskog okvira razmjernog identificiranom razvojnom potencijalu, kontinuiteta rada FLAG-ova te sustavnijeg korištenja njihovih stručnih, razvojnih i provedbenih kapaciteta. Procijenjeni ukupni okvir za provedbu lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu za iduće sedmogodišnje razdoblje iznosi 85,6 milijuna EUR, od čega se 64,2 milijuna EUR odnosi na provedbu mjera, a 21,4 milijuna EUR na tekuće troškove i funkcioniranje FLAG-ova. Istovremeno, potrebno je očuvati specifičnu teritorijalnu i partnersku prirodu CLLD-a unutar buduće fondovske arhitekture EU-a te osigurati da lokalne razvojne strategije, partnerstva i lokalno odlučivanje ostanu sastavni dio razvoja ribarstvenih područja.

2. UVOD I METODOLOGIJA

Ribarstvena područja Republike Hrvatske obilježavaju značajne teritorijalne, gospodarske i društvene razlike, ali i niz zajedničkih razvojnih potreba povezanih s održivošću sektora ribarstva i akvakulture, dostupnošću infrastrukture, stvaranjem dodane vrijednosti proizvoda, diversifikacijom lokalnoga gospodarstva, očuvanjem ribarske i pomorske baštine, zaštitom okoliša te kvalitetom života lokalnih ribarstvenih zajednica. Razlike proizlaze iz obilježja otočnih, obalnih i kopnenih područja, različite strukture lokalnog gospodarstva, dostupnosti infrastrukture i usluga te različitih okolišnih, demografskih i tržišnih specifičnosti.

U okviru pristupa lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice (*Community-Led Local Development* - CLLD), lokalne akcijske skupine u ribarstvu, FLAG-ovi, predstavljaju lokalna partnerstva koja povezuju dionike gospodarskog, javnog i civilnog sektora te sudjeluju u definiranju i provedbi razvojnih prioriteta ribarstvenih područja. U Republici Hrvatskoj djeluju 23 FLAG-a, koji zajedno obuhvaćaju značajan dio obalnog, otočnog i drugog područja povezanog s ribarstvom i akvakulturom, ukupno 222 jedinice lokalne samouprave i 1.182.487 stanovnika. FLAG-ovi kroz lokalne razvojne strategije u ribarstvu[1] povezuju identificirane potrebe područja s konkretnim razvojnim intervencijama, pri čemu njihova uloga uključuje rad s lokalnim dionicima, oblikovanje lokalnih prioriteta i provedbu projekata usklađenih sa specifičnostima pojedinog područja.

Približavanje novom programskom razdoblju 2028.-2034. otvara potrebu za sagledavanjem budućih razvojnih potreba ribarstvenih područja, ali i za jasnijim artikuliranjem uloge koju lokalni pristup može imati u njihovu rješavanju. Pritom je osobito važno sagledati karakter identificiranih potreba i projekata te utvrditi u kojim slučajevima teritorijalna prilagodba, povezivanje različitih skupina dionika i lokalno odlučivanje mogu pridonijeti učinkovitijem odgovoru na razvojne izazove. Lokalni pristup pritom se ne promatra kao zamjena za nacionalne i sektorske instrumente, već kao komplementarni instrument za potrebe i projekte čija intervencijska logika proizlazi iz specifičnosti pojedinog područja.

Predmetni dokument izrađen je kao zajednička stručna podloga FLAG mreže s ciljem objedinjavanja razvojnih potreba ribarstvenih područja i definiranja uloge FLAG-ova nakon 2027. godine, odnosno u razdoblju 2028.-2034. Polazišna osnova dokumenta je evidentiranje izazova te planiranje konkretnih razvojnih odgovora i projektnih inicijativa koje su FLAG-ovi, u suradnji s lokalnim dionicima, identificirali za nadolazeće programsko razdoblje. Proces pritom nije bio ograničen na utvrđivanje općih razvojnih potreba, već je sadržajno obuhvatio i inicijalnu fazu programiranja na lokalnoj razini:

I. prepoznate su potrebe na koje je potrebno odgovoriti,
II. utvrđena su područja i vrste ulaganja koja bi trebalo poduprijeti te su
III. identificirane konkretne projektne inicijative.

Prikupljeni podaci predstavljaju sadržajnu osnovu na kojoj FLAG-ovi mogu, nakon definiranja programskog i regulatornog okvira za razdoblje 2028.-2034. razvijati lokalne razvojne strategije u

[1] Za potrebe ovog dokumenta na pojedinim mjestima izraz „lokalne razvojne strategije“ koristi se kao skraćeni naziv za lokalne razvojne strategije u ribarstvu koje izrađuju i provode FLAG-ovi.

ribarstvu. Na taj način dokument uz agregirani pregled razvojnog i projektnog potencijala ribarstvenih područja pokazuje razinu pripremljenosti lokalnih područja za sljedeće programsko razdoblje.

Dokument odgovara na nekoliko povezanih pitanja:

- koje su ključne razvojne potrebe i konkretne projektne inicijative ribarstvenih područja u razdoblju 2028.-2034.;
- na koji način CLLD može doprinijeti pretvaranju lokalno identificiranih potreba u konkretne razvojne projekte;
- kojim provedbenim kapacitetima FLAG-ovi raspolažu za razdoblje 2028.-2034.

Dokument predstavlja i podlogu za razmatranje budućeg programskog, provedbenog i institucionalnog okvira lokalnog razvoja ribarstvenih područja. Pri definiranju budućeg organizacijskog modela potrebno je uzeti u obzir sposobnost sustava da osigura kontinuitet ključnih funkcija CLLD pristupa, uključujući lokalno partnerstvo i odlučivanje, izradu i provedbu lokalnih razvojnih strategija, jačanje kapaciteta lokalnih dionika, razvoj projektnih inicijativa te usmjeravanje projekata prema odgovarajućim izvorima financiranja.

2.1. Metodološka osnova

FLAG mreža je, u suradnji sa svojim članovima, uspostavila jedinstven metodološki okvir za prikupljanje podataka s ciljem sustavne identifikacije budućih razvojnih potreba i projektnog potencijala ribarstvenih područja. Definirani obrazac omogućio je strukturirano i međusobno usporedivo prikupljanje podataka na razini FLAG područja, uz istovremeno uvažavanje teritorijalnih specifičnosti i lokalnog konteksta.

Podaci su prikupljani kroz konzultacije s predstavnicima svakog pojedinog FLAG-a. Prikupljeni su podaci o identificiranim razvojnim potrebama, mogućim razvojnim odgovorima i konkretnim projektnim inicijativama, potencijalnim nositeljima i partnerima, okvirnim vrijednostima ulaganja, očekivanom broju projekata te njihovoj povezanosti s relevantnim strateškim okvirom na nacionalnoj i EU razini.

U analitičkoj obradi projektne su inicijative grupirane prema njihovoj primarnoj razvojnoj svrsi u šest širih područja:

- ***održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura***
- ***lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište***
- ***diversifikacija i plavo gospodarstvo***
- ***zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost***
- ***ljudski kapital, znanje i generacijska obnova***
- ***lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština***

Preliminarni nalazi objedinjene analize dodatno su validirani kroz zajedničku radionicu FLAG mreže. Radionica je služila za provjeru i dopunu nalaza, usporedbu iskustava različitih područja te raspravu o ulozi lokalno prilagođenog pristupa u odgovoru na identificirane razvojne potrebe. Poseban naglasak stavljen je na razlikovanje projekata i potreba kod kojih lokalni pristup može ostvariti posebnu dodanu vrijednost te na identificiranje funkcija važnih za učinkovitu provedbu CLLD-a u nadolazećem razdoblju.

Konačni nalazi dokumenta temelje se na tri međusobno povezana izvora: (1) lokalnim konzultacijama i podacima prikupljenima na razini FLAG područja, (2) objedinjenoj analitičkoj obradi razvojnih potreba i projektnih inicijativa te (3) validaciji nalaza kroz zajedničku raspravu članova FLAG mreže.

3. REGULATORNI OKVIR ZA RAZVOJ RIBARSTVENIH PODRUČJA NAKON 2027.

Europska komisija predstavila je u srpnju 2025. prijedlog novog Višegodišnjeg financijskog okvira Europske unije za razdoblje 2028.-2034., ukupne vrijednosti gotovo 2 bilijuna eura. Predloženi okvir podrazumijeva značajno preoblikovanje načina programiranja, s ciljem veće fleksibilnosti proračuna, pojednostavnjenja i objedinjavanja programa te snažnijeg usmjeravanja financiranja prema zajedničkim prioritetima Unije. Jednu od ključnih promjena predstavlja uvođenje *Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova*, kroz koje bi se objedinjavala sredstva i intervencije kojima upravljaju države članice i regije, uz mogućnost njihova prilagođavanja nacionalnim, regionalnim i lokalnim potrebama. Planovi bi se pripremali i provodili u partnerstvu Komisije, država članica, regionalnih i lokalnih razina te drugih relevantnih dionika.

Poglavlje[2] u nastavku prikazuje ključne regulatorne dokumente Europske unije relevantne za razvoj ribarstvenih područja nakon 2027. godine. Posebno se razmatra budući programski i regulatorni okvir Europske unije za razdoblje 2028.-2034., položaj teritorijalnog razvoja i CLLD pristupa unutar tog okvira. Naglasak je na elementima koji su neposredno povezani s razvojnim potrebama i projektnim inicijativama identificiranima na FLAG područjima te na njihovim mogućim implikacijama za buduće programiranje, financiranje i provedbu lokalnog razvoja.

Temelj budućeg provedbenog okvira predstavlja ***Prijedlog[3] Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi Europskog fonda za ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju, poljoprivredu i ruralni razvoj, ribarstvo i pomorstvo, prosperitet i sigurnost za razdoblje 2028.-2034. i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 i Uredbe (EU, Euratom) 2024/2509***[4], kojim Europska komisija predlaže objedinjavanje više sadašnjih instrumenata, uključujući instrumente zajedničke ribarstvene politike, u širi fond za razdoblje 2028.-2034.

Za razvoj ribarstvenih područja relevantne su odredbe Glave IX. Prijedloga, koje uređuju teritorijalne i lokalne oblike potpore. Članak 74. izrijekom navodi integrirani teritorijalni razvoj i lokalni razvoj pod vodstvom zajednice (CLLD), uključujući LEADER, među oblicima lokalne suradnje koje države članice mogu podupirati. Članak 75. propisuje da se potpora teritorijalnom razvoju temelji na integriranim teritorijalnim strategijama, uključujući strategije provedene putem CLLD-a, usmjerene među ostalim na ruralna, otočna i obalna područja. Takve strategije trebaju definirati područje i stanovništvo na koje se odnose, analizirati razvojne potrebe, opisati integrirani pristup njihovu rješavanju, utvrditi mjerljive ciljeve te uključiti partnere u pripremu i provedbu strategije. Nadalje, članak 76. posebno uređuje CLLD. Prema Prijedlogu, CLLD je usmjeren na subregionalna, ruralna i obalna područja, a osmišljavaju ga i provode lokalne akcijske skupine sastavljene od predstavnika javnih i privatnih lokalnih dionika. CLLD se provodi putem lokalnih strategija koje

[2] Svrha poglavlja nije iscrpan prikaz cjelokupnog regulatornog okvira, već izdvajanje onih elemenata koji su relevantni za razvojne potrebe identificirane na FLAG područjima, primjenu teritorijalnog i lokalno vođenog pristupa te buduću ulogu lokalnih razvojnih partnerstava.

[3] Prijedlog je dio redovnog zakonodavnog postupka, koji je u trenutku izrade dokumenta još u tijeku, pa se odredbe promatraju kao predloženi, a ne konačno usvojeni regulatorni okvir.

[4] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9a2cb6e6-6b76-11f0-bf4e-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF

trebaju podržavati inovacije u lokalnom kontekstu, umrežavanje i suradnju s drugim teritorijalnim dionicima. Potpora može obuhvatiti izgradnju kapaciteta i pripremu strategije, pripremu i provedbu odabranih operacija, suradnju te upravljanje, praćenje, evaluaciju i animaciju strategije.

Posebno je relevantno da Prijedlog uredbe o Fondu lokalnim akcijskim skupinama zadržava ključne funkcije u pripremi i provedbi CLLD-a. Članak 76. stavak 3. predviđa da lokalne akcijske skupine pripremaju lokalnu razvojnu strategiju, razvijaju kapacitete lokalnih dionika za pripremu i provedbu projekata, utvrđuju postupke i kriterije odabira te odabiru operacije, prate provedbu strategije i sudjeluju u njezinoj evaluaciji i komunikaciji.

Predloženi regulatorni okvir stoga zadržava CLLD kao zasebno prepoznat model teritorijalnog razvoja i izrijekom ga povezuje s obalnim područjima.

Nadalje, za područje ribarstva i akvakulture relevantan je ***Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju uvjeta za provedbu potpore Unije zajedničkoj ribarstvenoj politici, Europskom paktu o oceanima te pomorskoj i akvakulturnoj politici Unije u okviru Fonda za nacionalna i regionalna partnerstva za razdoblje 2028.-2034***[5]. Prijedlog utvrđuje posebne uvjete za provedbu potpore u području zajedničke ribarstvene politike, Europskog pakta o oceanima te pomorske i akvakulturne politike Unije, dok se sama potpora provodi u okviru šireg Fonda za nacionalna i regionalna partnerstva. Komisija buduću potporu povezuje s generacijskom obnovom i energetskom tranzicijom ribarstva, održivom akvakulturom, preradom i stavljanjem na tržište proizvoda ribarstva i akvakulture, održivim plavim gospodarstvom, razvojem znanja i vještina te jačanjem otpornosti obalnih zajednica, osobito malog priobalnog ribolova. Uvodna izjava dodatno povezuje budući okvir s inovacijama u ribarstvu i akvakulturi, razvojem konkurentnog i održivog plavog gospodarstva, zaštitom podvodne i obalne kulturne baštine te održivim i otpornim teritorijalnim razvojem obalnih zajednica i otoka.

Za buduće programiranje posebno je značajan članak 3. stavak 1., prema kojem države članice u svojim nacionalnim i regionalnim partnerskim planovima trebaju uzeti u obzir specifične potrebe ribarstva, akvakulture i obalnih zajednica, a osobito malog priobalnog ribolova. Stavak 2. istog članka dodatno zahtijeva uzimanje u obzir doprinos ribolovnih aktivnosti okolišnoj, gospodarskoj i društvenoj održivosti.

Sadržajno, Prijedlog Uredbe za ribarstvo se u velikoj mjeri podudara s razvojnim potrebama identificiranima na FLAG područjima, osobito u području održivog i konkurentnog ribarstva i akvakulture, prerade i tržišta, diversifikacije i plavog gospodarstva, zaštite vodenih ekosustava, razvoja znanja i vještina te generacijske obnove.

Istovremeno, Prijedlog Uredbe ne uređuje pitanja CLLD/LEADER pristupa, obveze izrade lokalnih razvojnih strategija ni ulogu lokalnih akcijskih grupa u ribarstvu, niti iz njega proizlazi zasebna financijska alokacija za lokalni razvoj u ribarstvu. Relevantnost Prijedloga za lokalni razvoj pod vodstvom zajednice, odnosno ulogu FLAG-ova stoga se prvenstveno odnosi na sadržaj budućih prioriteta i potreba koje treba uzeti u obzir u programiranju, dok se regulatorna osnova za teritorijalni razvoj, CLLD i funkcije lokalnih akcijskih skupina definira Prijedlogom Uredbe o Fondu.

[5] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025PC0559

Odnosno budući okvir prepoznaje specifične potrebe ribarstva, akvakulture i obalnih zajednica, ali ne određuje način njihove provedbe.

Kontinuitet primjene lokalno vođenog pristupa u području ribarstva potvrđuje ***Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću „Zajednička ribarstvena politika danas i sutra: Pakt za ribarstvo za održivo, inovativno, na znanosti utemeljeno i uključivo upravljanje ribarstvom”***[6]. Komisija u ovom strateškom aktu izrijekom prepoznaje CLLD kao instrument potpore lokalnim ribarskim zajednicama te poziva države članice na korištenje pristupa odozdo prema gore kako bi se kroz CLLD odgovorilo na njihove društvene izazove i potrebe. Time se potvrđuje kontinuitet CLLD-a kao relevantnog pristupa unutar politike ribarstva, iako se Komunikacija odnosi na postojeći programski i regulatorni okvir.

Dodatno strateško usmjerenje za razvoj obalnih i ribarstvenih područja definira ***Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Strategija EU-a za otporne i prosperitetne obalne zajednice ugodne za život***[7]. Riječ je o Komunikaciji Komisije, odnosno neobvezujućem aktu koji ima određeni interpretativni učinak, odnosno određuje smjer budućih politika i djelovanja EU-a prema obalnim zajednicama. Strategija naglašava potrebu za lokalno prilagođenim razvojnim pristupima te razvoj obalnih zajednica povezuje s diversifikacijom plavog gospodarstva, generacijskom obnovom, zaštitom ekosustava, lokalnim lancima vrijednosti, ribarskom i pomorskom baštinom te kvalitetom života.

Za buduću primjenu CLLD pristupa posebno je relevantno što Komisija izrijekom prepoznaje CLLD i lokalne akcijske skupine u ribarstvu kao instrumente razvoja obalnih i ribarstvenih područja te potiče nastavak i snažnije uključivanje lokalno vođenih inicijativa u gospodarsku diversifikaciju, upravljanje prirodnim resursima i očuvanje baštine. Iako Komunikacija ne uspostavlja obvezu primjene CLLD-a niti određuje posebnu financijsku alokaciju za FLAG-ove, ona dodatno potvrđuje njegovu stratešku relevantnost u budućem razvoju obalnih zajednica.

Nadalje, usmjerenje relevantno za otočna ribarstvena područja definirano je ***Komunikacijom Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija EU-a za otoke***. Komunikacija Komisije, odnosno strateški akt, utvrđuje smjerove djelovanja EU-a u pogledu specifičnih razvojnih izazova i potencijala otočnih područja. Strategija naglašava važnost teritorijalno prilagođenih rješenja te navodi da integrirane strategije odozdo prema gore, uključujući CLLD, omogućuju odgovor na potrebe lokalnih zajednica kroz prilagođene intervencije.

Za primjenu CLLD pristupa posebno je relevantno što Komisija među učinkovitim participativnim instrumentima lokalnog razvoja izrijekom navodi lokalne akcijske grupe u ribarstvu kao instrument uključivanja otočnih zajednica i odgovora na lokalne potrebe i izazove. Strategija ujedno poziva države članice da u budućim Nacionalnim i regionalnim partnerskim planovima uključe ciljane mjere za razvojne izazove otoka i osiguraju odgovarajuće resurse za njihove specifične potrebe. Time se dodatno potvrđuje relevantnost lokalno vođenih i teritorijalno prilagođenih pristupa u budućem programiranju razvoja otočnih područja.

[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A52023DC0103&utm
[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52026DC0530

Na usmjerenje budućeg programskog okvira dodatno upućuje ***Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za praćenje proračunskih rashoda i uspješnosti te drugih horizontalnih pravila za programe i aktivnosti Unije***[8]. Prijedlog predviđa jedinstveni sustav praćenja rashoda i rezultata u kojem će se svaka intervencija povezivati s odgovarajućim područjem intervencije te pokazateljima ostvarenja i rezultata, uz zasebno praćenje teritorijalne dimenzije ulaganja. Za ribarstvo, akvakulturu i oceane u Prilogu I. predviđena su posebna područja intervencije koja obuhvaćaju, među ostalim, ulaganja u plavo gospodarstvo, klimatsku otpornost ribarstva i akvakulture, stvaranje i očuvanje atraktivnih sektora ribarstva, akvakulture i prerade, razvoj i tranziciju obalnih zajednica, energetsku tranziciju, održive prakse ribarstva i akvakulture te promociju i tržište održivih proizvoda ribarstva i akvakulture. Predloženi pokazatelji uključuju broj podržanih MSP-ova u diversifikaciji, osposobljenih osoba, zaposlenih osoba mlađih od 40 godina, podržanih lokalnih i regionalnih tijela te razvijenih inovacija, čime se budući okvir rezultata ne ograničava samo na sektorske proizvodne pokazatelje, već obuhvaća i šire gospodarske, društvene i teritorijalne učinke razvoja ribarstvenih područja. CLLD/LEADER i drugi integrirani teritorijalni alati prepoznati su kao zasebno područje intervencije, dok Prilog II. izrijekom razlikuje otočna i obalna područja te CLLD/LEADER kao zasebnu kategoriju teritorijalne inicijative i lokalne suradnje. Time se teritorijalna dimenzija i lokalno vođeni razvoj ne pojavljuju samo kao mogući provedbeni mehanizmi u prijedlogu Uredbe o Fondu, već su ugrađeni i u predloženi horizontalni sustav praćenja rezultata proračuna EU-a za razdoblje 2028.-2034.

Završno, uvid u predloženu arhitekturu budućeg Fonda daje Mišljenje Europskog revizorskog suda 05/2026. Iako se Mišljenje prvenstveno odnosi na buduću Zajedničku poljoprivrednu politiku, Sud u njegovu okviru razmatra i horizontalne elemente prijedloga Uredbe o Fondu koji su relevantni za ribarstvo i teritorijalni razvoj. Sud pritom potvrđuje da novi Fond objedinjuje, među ostalim, koheziju, ruralni razvoj, ribarstvo i pomorstvo u okviru Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova te izričito navodi da je uključivanje inicijativa teritorijalne i lokalne suradnje u zajednički Fond opravdano upravo mogućnošću njihova financiranja iz više politika, uključujući ribarstvo. U dijelu koji se odnosi na LEADER Sud dodatno naglašava da se lokalni razvoj pod vodstvom zajednice temelji na posebnoj metodologiji koja se razlikuje od drugih inicijativa teritorijalne suradnje te smatra važnim zadržati posebna pravila za takav pristup. Premda se taj zaključak izravno odnosi na LEADER, a ne na FLAG-ove ili CLLD u ribarstvenim područjima, relevantan je kao potvrda posebnosti lokalno vođenog pristupa unutar zajedničke fondovske arhitekture za razdoblje 2028.-2034.

Promatrani zajedno, analizirani regulatorni prijedlozi i strateški dokumenti potvrđuju kontinuitet teritorijalne dimenzije razvoja i CLLD-a u budućem okviru Europske unije za razdoblje 2028.-2034. Predloženi okvir zadržava CLLD kao zasebno prepoznat model teritorijalnog razvoja, uz lokalne razvojne strategije, lokalna partnerstva i lokalni odabir operacija kao njegova ključna obilježja, dok se istovremeno u području ribarstva i akvakulture prepoznaju specifične potrebe sektora i obalnih zajednica te širi gospodarski, društveni i okolišni učinci njihova razvoja. Međutim, iz predloženog okvira ne proizlaze unaprijed određeni opseg primjene CLLD-a u ribarstvenim područjima ni zasebna financijska alokacija za njegovu provedbu. Konkretno mjesto CLLD-a, njegov odnos prema

[8] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bb24b1ec-62fc-11f0-bf4e-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF

nacionalnim i drugim teritorijalnim instrumentima te financijski i provedbeni okvir stoga će se u značajnoj mjeri oblikovati kroz nacionalno programiranje za razdoblje 2028.-2034. U tom je procesu potrebno uzeti u obzir karakter i teritorijalnu rasprostranjenost razvojnih potreba hrvatskih ribarstvenih područja te utvrditi za koje vrste intervencija lokalno vođeni pristup može ostvariti posebnu dodanu vrijednost.

4. RAZVOJNI POTENCIJAL RIBARSTVENIH PODRUČJA U RAZDOBLJU 2028.-2034.

Razvojni potencijal ribarstvenih područja za razdoblje 2028.-2034. utvrđen je na temelju razvojnih potreba i projektnih inicijativa koje su FLAG-ovi identificirali u suradnji s dionicima svojih područja. Prikupljeni podaci uz opće razvojne izazove obuhvaćaju konkretne odgovore koji se u nadolazećem programskom razdoblju mogu operacionalizirati kroz mjere, operacije i projekte.

Proces prikupljanja i objedinjavanja podataka predstavlja početnu fazu programiranja na razini pojedinih ribarstvenih područja. Za identificirane potrebe utvrđeni su mogući razvojni odgovori, konkretne projektne inicijative[9], potencijalni nositelji i partneri, očekivani broj projekata te okvirna vrijednost potrebnih ulaganja. Time je omogućeno sagledavanje ne samo područja u kojima postoji potreba za budućim intervencijama, nego i opsega projektnog potencijala koji se na lokalnoj razini može aktivirati u razdoblju 2028.-2034.

4.1. Razvojna područja

Identificirane potrebe i projektne inicijative grupirane su u šest razvojnih područja[10]:

- ***održivo i konkurentno ribarstvo i akvakulturu***
- ***lokalne lance vrijednosti, proizvode i tržište***
- ***diversifikaciju i plavo gospodarstvo***
- ***zaštitu i obnovu vodenih ekosustava i klimatsku otpornost***
- ***ljudski kapital, znanje i generacijsku obnovu***
- ***lokalnu infrastrukturu i ribarsku/maritimnu baštinu.***

4.1.1. Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura

Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura

1 - RAZVOJNE POTREBE

Razvojne potrebe u području održivog i konkurentnog ribarstva i akvakulture povezane su prije svega s nedovoljnom dostupnošću specijaliziranih servisnih, tehničkih i drugih pratećih usluga potrebnih za svakodnevno obavljanje djelatnosti. Nedostatak je posebno izražen na otočnim, udaljenim i prostorno disperziranim područjima, gdje su kapaciteti ograničeni. Posljedica je otežano i skuplje održavanje plovila, ribolovnih alata i druge opreme te veća ovisnost ribara i drugih korisnika o uslugama dostupnima izvan lokalnog područja.

[9] Projektni portfelj indikativne je prirode. Njegova je svrha utvrditi strukturu, teritorijalnu rasprostranjenost i okvirni opseg buduće potražnje za ulaganjima, dok će konačno oblikovanje mjera i operacija ovisiti o regulatornom, programskom i financijskom okviru za razdoblje 2028.-2034.

[10] Redoslijed razvojnih područja ne predstavlja njihovo rangiranje prema važnosti ili procijenjenoj vrijednosti ulaganja, već slijedi analitičku strukturu dokumenta. Relativni financijski značaj pojedinih područja zasebno je prikazan kroz udio njihove procijenjene vrijednosti u ukupnom projektnom portfelju.

Istovremeno, u dijelu ribarstvenih područja nedovoljno je razvijena ili funkcionalno opremljena lokalna prateća infrastruktura potrebna za učinkovito obavljanje ribarske djelatnosti. Nedostaju odgovarajući prostori i kapaciteti za skladištenje, održavanje i servisiranje ribolovnih alata i opreme, te odgovarajuća rješenja za prihvat i zbrinjavanje ribarskog otpada i iskorištenih ribolovnih alata. Potrebe su povezane i s funkcionalnošću prostora u ribarskim lukama, iskrcajnim mjestima, privezištima i istezalištima te s boljim usklađivanjem načina njihova korištenja sa svakodnevnim potrebama ribara. U pojedinim područjima pritom je nedovoljno razvijena komunikacija i koordinacija između korisnika ribarske infrastrukture i tijela odgovornih za njezino upravljanje.

Dodatnu razvojnu potrebu predstavlja modernizacija tehničkih i proizvodnih kapaciteta u ribarstvu i akvakulturi. Dio postojećih plovila, opreme i proizvodnih kapaciteta ne odgovara suvremenim tehnološkim, energetskim, sigurnosnim i okolišnim zahtjevima, što ograničava produktivnost, pouzdanost i otpornost poslovanja. U akvakulturi se potreba za modernizacijom odnosi i na unapređenje proizvodnih uvjeta, opreme i tehnologija potrebnih za učinkovitiju i održiviju proizvodnju.

Na identificirane razvojne potrebe odgovorit će se jačanjem dostupnosti specijaliziranih servisnih i tehničkih kapaciteta na ribarstvenim područjima. Prioritet obuhvaća razvoj lokalno dostupnih i mobilnih servisnih usluga, jačanje kapaciteta specijaliziranih radionica te modernizaciju manjih lokalnih brodogradilišta. Unaprijedit će se kapaciteti za održavanje plovila, motora, elektroopreme i rashladnih sustava, servisiranje ribolovne opreme te druge specijalizirane usluge povezane sa svakodnevnim funkcioniranjem sektora. Na područjima s ograničenom dostupnošću takvih usluga njihovo jačanje ima i širi lokalni značaj, osobito u otočnim zajednicama u kojima funkcionalnost plovila nije povezana samo s gospodarskom djelatnošću, nego i s mobilnošću i svakodnevnim funkcioniranjem stanovništva.

Drugi prioritetni razvojni pravac odnosi se na unapređenje funkcionalnosti lokalne ribarske infrastrukture i organizacije njezina korištenja [11]. U nadolazećem razdoblju osigurat će se odgovarajući prostori i oprema za skladištenje, održavanje i servisiranje ribolovnih alata i opreme. U okviru ribarskih luka, iskrcajnih mjesta, privezišta i istezališta naglasak će biti na manjim pratećim sadržajima i funkcionalnim rješenjima potrebnima za svakodnevno obavljanje djelatnosti. Uz infrastrukturna ulaganja unaprijedit će se i koordinacija između korisnika i tijela odgovornih za upravljanje infrastrukturom, kako bi se postojeći kapaciteti učinkovitije prilagodili potrebama ribara.

Gdje lokalni kontekst i potrebe korisnika to opravdavaju, poticat će se ulaganja u integrirana infrastrukturna i servisna rješenja koja na jednom području povezuju više funkcija potrebnih za

[11] Ulaganja povezana s ribarskim lukama i iskrcajnim mjestima u okviru ovog razvojnog područja ne odnose se na velika infrastrukturna ulaganja u same luke i iskrcajna mjesta, kakva su obuhvaćena odgovarajućim sektorskim intervencijama, već na manju lokalnu prateću infrastrukturu, opremu i funkcionalna rješenja koja doprinose učinkovitijem svakodnevnom obavljanju ribarske djelatnosti.

poslovanje ribara, servisiranje i održavanje plovila i opreme, skladištenje ribolovnih alata, prihvat i kratkotrajno čuvanje ulova te druge povezane logističke i tržišne funkcije.

Treći prioritetni razvojni pravac odnosi se na modernizaciju tehničkih i proizvodnih kapaciteta u ribarstvu i akvakulturi. Poticat će se ulaganje u unaprjeđenje uvjeta rada i sigurnost, povećanje energetske učinkovitosti te modernizaciju opreme i tehnologije koje se koriste na plovilima i izvan njih. U akvakulturi će se posebno podupirati modernizacija proizvodnih kapaciteta, opreme i tehnoloških rješenja koja pridonose učinkovitijoj, sigurnijoj i održivijoj proizvodnji. Cilj je povećati produktivnost i pouzdanost poslovanja, ojačati otpornost gospodarskih subjekata te omogućiti njihovu prilagodbu suvremenim tehnološkim, energetskim, sigurnosnim i okolišnim zahtjevima.

Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Razvojno područje ***Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura*** obuhvaća 45 projektnih ideja ukupne procijenjene vrijednosti 5,1 milijuna EUR, uz prosječnu vrijednost ulaganja od 115 tisuća EUR. Iako je prema broju projekata riječ o najmanje zastupljenom razvojnom području, ono bilježi najvišu prosječnu vrijednost ulaganja, što odražava kapitalno intenzivan karakter planiranih projekata, osobito ulaganja usmjerena na potporu ribarskoj infrastrukturi, prostore za održavanje i pohranu ribolovnih alata i opreme te modernizaciju brodogradilišta i specijaliziranih servisa za ribarska plovila.

Projektne inicijative u ovom razvojnom području planirane su u 9 od 23 FLAG-ova, odnosno 39,13 % FLAG mreže. Nešto niža teritorijalna zastupljenost očekivana je s obzirom na to da je ovo razvojno područje izrazito povezano s obalnim i otočnim ribarstvenim područjima, što je vidljivo iz strukture FLAG-ova koji su ga identificirali, odnosno Alba, Galeb, Istarska batana, Lanterna, Pinna nobilis, Škoji, Tramuntana, Tri mora i Vela vrata.

Razvojno područje	**Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura**
Procijenjena vrijednost projekata	• 5.184.654,00 €
Broj projekata	• 45
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 115.161,29 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Alba • Galeb • Istarska batana • Lanterna • Pinna nobilis • Škoji • Tramuntana • Tri mora • Vela vrata

Projektne inicijative	• Uređenje i opremanje lokalne prateće infrastrukture za ribarstvo • Uređenje i opremanje spremišta i drugih prostora za skladištenje, održavanje i servisiranje ribolovnih alata i opreme • Modernizacija manjih lokalnih brodogradilišta i specijaliziranih servisnih radionica za ribarska plovila • Ulaganja u manju infrastrukturu i opremu za funkcioniranje ribarskih područja • Provedba organizacijskih i koordinacijskih aktivnosti za unapređenje funkcioniranja lokalne ribarske infrastrukture

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Posebna vrijednost CLLD pristupa pri ulaganju u modernizaciju opreme i servisne kapacitete vezana je prvenstveno uz intervencije čiji sadržaj ovisi o specifičnim uvjetima pojedinog ribarstvenog područja te koje stvaraju korist za širi krug lokalnih korisnika. Dostupnost servisnih i tehničkih usluga, manje prateće infrastrukture i drugih kapaciteta za svakodnevno funkcioniranje ribarstva osobito ovisi o prostoru, strukturi lokalnih korisnika i postojećim kapacitetima, zbog čega se potrebe otočnih, udaljenih i drugih ribarstvenih područja međusobno razlikuju.

CLLD omogućuje da se takve potrebe identificiraju na lokalnoj razini te da se u oblikovanje rješenja povežu ribari, pružatelji servisnih usluga, upravitelji infrastrukture, jedinice lokalne samouprave i drugi relevantni dionici.

U odnosu na standardne sektorske mehanizme, dodana vrijednost CLLD pristupa je u mogućnosti razvoja zajedničkih i integriranih rješenja koja povezuju više infrastrukturnih, servisnih i organizacijskih funkcija. Time se, uz dostupnost potrebnih usluga i infrastrukture, jačaju suradnja lokalnih dionika, koordinacija u korištenju zajedničkih resursa i sposobnost zajednice da zajednički odgovara na razvojne potrebe.

Standardizirana proizvodna ulaganja pojedinačnih gospodarskih subjekata, uključujući dio ulaganja u plovila, opremu i proizvodne kapacitete akvakulture, mogu se pritom primjerenije provoditi kroz nacionalne sektorske instrumente, dok je uloga CLLD-a posebno izražena ondje gdje su za nastanak i učinak intervencije ključni lokalna prilagodba, zajedničko korištenje, povezivanje dionika i kolektivna korist.

4.1.2. Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište

2 Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište

1 - RAZVOJNE POTREBE

Razvoj lokalnih lanaca vrijednosti u ribarstvu i akvakulturi usmjeren je na to da se veći dio vrijednosti lokalnog ulova i uzgojene ribe ostvaruje unutar ribarstvenog područja, kroz lokalnu obradu i preradu, skladištenje, distribuciju, prodaju i potrošnju. Analiza razvojnih potreba pokazuje da su pojedine karike tog lanca nedovoljno razvijene, zbog čega lokalni proizvodi ne ostvaruju puni tržišni i gospodarski potencijal. Poseban nedostatak predstavljaju lokalno dostupni kapaciteti za prihvat, obradu, preradu, pakiranje, hlađenje, skladištenje i distribuciju, osobito za manje količine ulova karakteristične za malo priobalno ribarstvo. Ograničeni kapaciteti za preradu i razvoj proizvoda rezultiraju prodajom dijela ulova kao sirovine, nižom razinom dodane vrijednosti te nedovoljnom iskorištenošću manje komercijalnih vrsta i nusproizvoda. Nedovoljno su razvijeni i uvjeti za prvu i izravnu prodaju, uključujući lokalna prodajna mjesta, distribucijska rješenja i digitalne kanale prodaje.

Istovremeno postoji potreba za snažnijim povezivanjem lokalnih proizvođača s lokalnom potražnjom. Lokalno ulovljena i uzgojena riba nije dovoljno zastupljena u ugostiteljskoj ponudi, javnoj prehrani i neposrednoj potrošnji, a veze ribara i uzgajivača s restoranima, hotelima, javnim ustanovama i drugim kupcima nedovoljno su razvijene. Posebno se ističe potreba za većom zastupljenošću lokalne ribe u odgojno-obrazovnim ustanovama te za povećanjem potrošnje i tržišne prepoznatljivosti slatkovodne ribe na kopnenim područjima. Razvoj kratkih i lokalnih lanaca opskrbe stoga zahtijeva istodobno jačanje kapaciteta za stvaranje dodane vrijednosti i učinkovitije povezivanje lokalne proizvodnje s tržištem i krajnjim potrošačima.

2 Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište

2 - RAZVOJNI PRIORITETI

Na identificirane razvojne potrebe odgovorit će se poticanjem razvoja i ulaganjem u lokalne kapacitete za obradu, preradu i povećanje dodane vrijednosti proizvoda ribarstva i akvakulture, osobito u rješenja prilagođena manjim količinama ulova i potrebama lokalnih proizvođača. Ulaganja će obuhvatiti opremu i manje pogone za čišćenje, filetiranje, hlađenje, zamrzavanje, pakiranje, dimljenje, mariniranje i druge oblike prerade, kao i razvoj novih proizvoda, korištenje manje komercijalnih vrsta i valorizaciju nusproizvoda. Unaprijedit će se kapaciteti za čuvanje, distribuciju i prodaju lokalnih proizvoda kroz ulaganja u rashladne i skladišne prostore, opremu za očuvanje hladnog lanca, specijalizirana vozila, ribarnice te mobilna i druga izravna prodajna mjesta. Razvijat će se i digitalni kanali naručivanja i prodaje, zajednička mjesta preuzimanja te druga rješenja kojima se proizvođačima omogućuje kraći i učinkovitiji put do krajnjeg kupca. Komplementarno s planiranim ulaganjima u infrastrukturu i opremu, jačat će se povezivanje ribara i uzgajivača s ugostiteljstvom, javnim ustanovama i drugim lokalnim kupcima. Poseban naglasak stavit će se na povećanje zastupljenosti lokalne ribe u ugostiteljskoj ponudi i javnoj prehrani,

uključujući opremanje prostora za prihvat, čuvanje i pripremu ribe, razvoj modela lokalne nabave te edukaciju osoblja za pripremu lokalnih i manje korištenih vrsta.

Općenito, razvojni prioritet vezan uz lokalne lance vrijednosti usmjeren je na istovremeno podupiranje zajedničkih tržišnih i organizacijskih modela koji povezuju proizvođače, preradu, distribuciju i prodaju, kao i aktivnosti označavanja podrijetla, sljedivosti, zajedničke promocije i tržišnog pozicioniranja lokalnih proizvoda. Na kopnenim ribarstvenim područjima poseban naglasak stavit će se na povećanje dostupnosti i potrošnje slatkovodne ribe te jačanje njezine tržišne prepoznatljivosti.

Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Tematsko područje ***Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište*** obuhvaća 229 planiranih projekata ukupne procijenjene vrijednosti 16,8 milijuna EUR, uz prosječnu vrijednost ulaganja od 73 tisuće EUR po projektu. Projektne inicijative u ovom području identificirane su kod 18 od 23 FLAG-a, odnosno 78,26 % FLAG mreže, što potvrđuje da su ulaganja u preradu, plasman i razvoj lokalnih lanaca vrijednosti među teritorijalno najraširenijim.

U odnosu na prethodno, kapitalno intenzivnije područje, ulaganja u lokalne lance vrijednosti pretpostavljaju veliki broj projekata relativno manje pojedinačne vrijednosti, što upućuje na potrebu za široko dostupnim ulaganjima i različitim oblicima potpore lokalnom gospodarstvu. Identificirane potrebe obuhvaćaju cijeli lanac od pripreme, prerade, čuvanja i skladištenja proizvoda do distribucije, izravne prodaje, povezivanja ribara s kupcima i opskrbe javnih ustanova, uz razvoj i promociju lokalnih proizvoda i gastronomskih sadržaja. Široka teritorijalna zastupljenost, zajedno s najvećim brojem identificiranih projekata, pokazuje da jačanje tržišnog pozicioniranja proizvoda predstavlja jednu od ključnih razvojnih potreba ribarstvenih područja, neovisno o njihovim međusobnim geografskim i gospodarskim razlikama.

Razvojno područje	Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište
Procijenjena vrijednost projekata	• 16.839.233,38 €
Broj projekata	• 229
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 73.386,08 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Alba • Brač • Bura • Četiri rijeke • Dunav Sava • Galeb • Istarska batana • Istarski švoj • Južni Jadran • Lanterna

	• Lostura • Pinna nobilis • Plodovi mora • Savski vez • Šabakun • Škoji • Tramuntana • Tri mora • Vela vrata
Projektne inicijative	• Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje ribarnica i lokalnih prodajnih mjesta • Uspostava lokalnog sustava distribucije i izravne prodaje proizvoda ribarstva i akvakulture • Uspostava kapaciteta za čišćenje, pripremu i preradu proizvoda ribarstva i akvakulture • Uspostava kapaciteta za čuvanje, skladištenje, hlađenje i pakiranje proizvoda ribarstva i akvakulture • Razvoj lokalnih lanaca opskrbe i povezivanje ribara s kupcima • Razvoj modela opskrbe javnih ustanova lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture • Razvoj i promocija lokalnih proizvoda i gastronomskih sadržaja

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Posebna vrijednost CLLD pristupa pri razvoju lokalnih lanaca vrijednosti proizlazi upravo iz njihove teritorijalne prirode, odnosno potrebe da se proizvodnja, prerada, distribucija, prodaja i potrošnja povežu unutar konkretnog ribarstvenog područja i prilagode njegovoj strukturi proizvođača, kupaca i tržišnih kapaciteta.

Potrebe se, pa tako i planirane intervencije, razlikuju među ribarstvenim područjima ovisno o strukturi proizvodnje, količinama i vrstama proizvoda, dostupnim kapacitetima za preradu i distribuciju te strukturi lokalne potražnje.

Standardni sektorski instrumenti mogu učinkovito poduprijeti pojedinačna ulaganja u preradu, skladištenje, logistiku ili prodaju, dok je dodana vrijednost CLLD-a posebno izražena kada razvoj lokalnog lanca zahtijeva koordinirano djelovanje više korisnika i povezivanje više njegovih karika u zajedničko tržišno rješenje. Uloga FLAG-ova pritom je ključna u povezivanju proizvođača, prerađivača, distributera, ugostitelja, javnih ustanova i drugih lokalnih dionika, te podržavanju razvoja zajedničkih distribucijskih, prodajnih i promotivnih modela te povezivanju pojedinačnih projektnih potreba u intervencije prilagođene lokalnom tržištu.

Takav pristup, uz povećanje lokalno ostvarene dodane vrijednosti, jača trajne odnose suradnje među dionicima, razvija kapacitete za zajedničko djelovanje i omogućuje da korist pojedinog ulaganja obuhvati širi krug lokalnih proizvođača, kupaca i zajednice.

4.1.3. Diversifikacija i plavo gospodarstvo

Diversifikacija i
plavo gospodarstvo

1 - RAZVOJNE POTREBE

Ribarstvena područja obilježava nedovoljna diversifikacija gospodarskih aktivnosti povezanih s ribarstvom i akvakulturom, osobito u malom obalnom ribolovu. Ovisnost prihoda prvenstveno o ulovu povećava osjetljivost ribara na tržišne, sezonske i okolišne promjene, dok su dodatni izvori prihoda i gospodarske aktivnosti povezane s ribarstvom nedovoljno razvijeni. Mogućnosti povezivanja ribarstva i akvakulture s turizmom, gastronomijom, obrazovanjem, znanošću i drugim lokalnim djelatnostima koriste se neujednačeno i još nisu dovoljno uključene u širu gospodarsku strukturu ribarstvenih područja. Posebno u područjima u kojima se lokalno gospodarstvo i turistička ponuda oslanjaju na ograničen broj aktivnosti postoji potreba za većom raznolikošću proizvoda, usluga i doživljaja povezanih s lokalnim ribarstvom i drugim resursima područja.

Nedovoljno su razvijeni i primijenjeni novi proizvodi, usluge i poslovni modeli plavog gospodarstva, dok su mogućnosti njihove primjene u lokalnim gospodarstvima te povezivanja s postojećim djelatnostima još nedovoljno istražene i testirane. Posebno se izdvajaju mogućnosti povezane s akvakulturom, algama i mogućim održivim gospodarskim korištenjem alohtonih vrsta, uz potrebu istovremenog praćenja njihova utjecaja na ekosustav.

Dodatno ograničenje predstavlja nedovoljna povezanost dionika potrebnih za razvoj novih proizvoda i usluga. Suradnja ribara i uzgajivača s poduzetnicima, turističkim i ugostiteljskim sektorom, javnim, obrazovnim i znanstvenim institucijama te drugim lokalnim akterima nije u svim područjima dovoljno razvijena, što ograničava mogućnost povezivanja postojećih lokalnih resursa i znanja u zajedničke gospodarske inicijative.

Diversifikacija i
plavo gospodarstvo

2 - RAZVOJNI PRIORITETI

U nadolazećem razdoblju, s ciljem diversifikacije lokalnog gospodarstva u ribarstvenim zajednicama ulagat će se u razvoj dodatnih gospodarskih aktivnosti, proizvoda i usluga povezanih s ribarstvom i akvakulturom koje ribarima omogućuju diversifikaciju izvora prihoda. Podupirat će se razvoj ribolovnog i doživljajnog turizma, gastronomskih i edukativnih sadržaja, tematskih ruta, događanja i drugih proizvoda i usluga koji povezuju ribarstvo s lokalnim gospodarstvom i specifičnostima pojedinog područja. U obalnim i otočnim područjima naglasak će biti na povezivanju ribarstva s održivim turizmom i lokalnom gastronomijom, dok će se na riječnim i jezerskim područjima razvijati aktivnosti povezane sa slatkovodnim ribarstvom, rekreacijom, turizmom i gastronomskom ponudom. Drugi razvojni pravac odnosi se na otvaranje prostora za nove djelatnosti, tehnologije te proizvode, usluge i poslovne modele plavog gospodarstva. Planirana su ulaganja u razvoj i testiranje novih proizvoda, usluga i poslovnih modela, uključujući inovativna rješenja povezana s ribarstvom, akvakulturom, algama i održivim korištenjem lokalnih resursa. Posebno će se poticati praktično testiranje novih rješenja te povezivanje novih tehnologija

s postojećim gospodarskim aktivnostima na ribarstvenim područjima. Poseban segment obuhvatit će ispitivanje mogućnosti gospodarskog korištenja alohtonih vrsta, uz praćenje njihova utjecaja na ekosustav i odgovarajuće upravljanje okolišnim rizicima.

Razvoj novih gospodarskih aktivnosti i proizvoda poduprijet će se snažnijim povezivanjem ribarskog i akvakulturnog sektora s drugim lokalnim dionicima, uključujući poduzetnike, turističke zajednice, jedinice lokalne samouprave te obrazovne, stručne i znanstvene institucije.

Dodatno će se podupirati tržišna vidljivost i dostupnost novih proizvoda i usluga kroz zajedničke promotivne aktivnosti, brendiranje, digitalne platforme i druge digitalne alate za povezivanje proizvođača, pružatelja usluga i korisnika.

Diversifikacija i
plavo gospodarstvo

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Tematsko područje Diversifikacija i plavo gospodarstvo obuhvaća 61 planirani projekt ukupne procijenjene vrijednosti 5,9 milijuna EUR, uz prosječnu vrijednost ulaganja od 97 tisuća EUR po projektu dok su projektne inicijative planirane kod 10 od 23 FLAG-a, odnosno 43,48 % FLAG mreže.

Projektni portfelj obuhvaća razvoj dodatnih gospodarskih aktivnosti, proizvoda i usluga povezanih s ribarstvom i akvakulturom, uključujući ribolovni i doživljajni turizam, gastronomsku ponudu, manifestacije i druge sadržaje kojima se ribarstvo povezuje s lokalnim gospodarstvom. Dio inicijativa odnosi se na razvoj i testiranje novih proizvoda, usluga i poslovnih modela plavog gospodarstva, uključujući rješenja povezana s akvakulturom, algama, održivim korištenjem lokalnih resursa i mogućim gospodarskim korištenjem alohtonih vrsta. Portfelj uključuje i infrastrukturu i opremu potrebnu za razvoj diversificiranih aktivnosti, kao i inicijative usmjerene na povezivanje ribarskog i akvakulturnog sektora s turizmom, ugostiteljstvom, poduzetništvom te javnim, obrazovnim i znanstvenim sektorom.

Razvojno područje	Diversifikacija i plavo gospodarstvo
Procijenjena vrijednost projekata	• 5.947.103,12 €
Broj projekata	• 61
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 97.500,00 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Brač • Četiri rijeke • Dunav Sava • Istarska batana • Kvarner • Malo misto • Plodovi mora • Savski vez

	• Šabakun • Škoji
Projektne inicijative	• Diversifikacija ribarskih aktivnosti kroz razvoj ribolovnog turizma, gastronomije te proizvoda s dodanom vrijednošću • Razvoj i testiranje novih proizvoda te usluga plavog gospodarstva, uključujući pilot-projekte održivog turizma, akvakulture, korištenje algi i valorizacija invazivnih i alohtonih vrsta • Uspostava infrastrukture i opreme za diversifikaciju i razvoj lokalnog ribarstva, uključujući gastro ribarnice, opremu za turističke aktivnosti te plovila • Povezivanje ribarskog sektora s turizmom, ugostiteljstvom, javnim, obrazovnim, kulturnim i znanstvenim sektorom radi razvoja zajedničkih proizvoda i usluga plavog gospodarstva • Razvoj zajedničkih marketinških i digitalnih rješenja za promociju i tržišno pozicioniranje ribarskih proizvoda, turističke ponude i lokalne baštine

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Posebna vrijednost CLLD pristupa pri ulaganju u diversifikaciju gospodarskih aktivnosti i plavo gospodarstvo vezana je uz intervencije koje zahtijevaju povezivanje specifičnih lokalnih resursa, znanja i dionika iz različitih sektora te prilagodbu novih proizvoda, usluga i poslovnih modela mogućnostima konkretnog ribarstvenog područja.

Mogućnosti diversifikacije razlikuju se među ribarstvenim područjima ovisno o strukturi lokalnog gospodarstva, obilježjima ribarstva i akvakulture, turističkoj potražnji, prirodnim resursima te raspoloživim poduzetničkim, stručnim i znanstvenim kapacitetima.

U odnosu na standardne sektorske instrumente, CLLD pristup posebno je relevantan kada je novu gospodarsku aktivnost potrebno tek oblikovati kroz povezivanje ribara i uzgajivača s poduzetnicima, turizmom, ugostiteljstvom, lokalnom samoupravom te obrazovnim, stručnim i znanstvenim institucijama. Uloga FLAG-ova je pritom izražena u svim aspektima, od aktivacije potencijalnih nositelja, umrežavanja te podržavanja zajedničkog osmišljavanja i testiranja novih proizvoda, usluga i poslovnih modela prilagođenih mogućnostima konkretnog područja. Opisani pristup, uz stvaranje dodatnih izvora prihoda, razvija nove mreže suradnje i znanja među lokalnim dionicima, jača njihov kapacitet za zajedničko djelovanje te omogućuje da učinci pojedinačnih inicijativa doprinesu raznovrsnijoj i otpornijoj lokalnoj gospodarskoj strukturi.

4.1.4. Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost

Zaštita i obnova vodenih ekosustava
i klimatska otpornost

1 - RAZVOJNE POTREBE

Pritisci povezani s klimatskim promjenama, onečišćenjem, promjenama u ribljem fondu, gubitkom vrijednih staništa i bioraznolikosti te širenjem invazivnih stranih vrsta prepoznati su u svim ribarstvenim područjima. Promjene u morskim, riječnim i jezerskim ekosustavima istovremeno utječu na prirodne resurse i održivost lokalnog ribarstva, zbog čega je izražena potreba za povećanjem otpornosti ekosustava i ribarskih zajednica na promjenjive okolišne uvjete. Važno ograničenje predstavlja nedostupnost lokalnih podataka i sustavnog praćenja stanja vodenih ekosustava. Posebno se ističe potreba za kvalitetnijim praćenjem stanja voda, ribljeg fonda, staništa i invazivnih vrsta te za snažnijim povezivanjem znanstvene zajednice, ribara i drugih lokalnih dionika u prikupljanju i korištenju podataka. Nedovoljno razvijeni lokalni kapaciteti za rano prepoznavanje promjena i pravovremenu reakciju dodatno otežavaju učinkovito upravljanje prirodnim resursima.

Dodatni izazovi odnose se na prevenciju i odgovor na onečišćenja i ekološke incidente te na gospodarenje morskim i ribarskim otpadom, uključujući izgubljene i napuštene ribolovne alate i otpad na teško dostupnim područjima. Povezano s tim prepoznata je potreba za boljom koordinacijom lokalnih i nadležnih institucija te jačanjem znanja i svijesti o zaštiti vodenih ekosustava, odgovornom gospodarenju otpadom i održivom korištenju prirodnih resursa.

Zaštita i obnova vodenih ekosustava
i klimatska otpornost

2 - RAZVOJNI PRIORITETI

Na identificirane razvojne potrebe odgovorit će se jačanjem sustava praćenja, zaštite i obnove vodenih ekosustava te povećanjem otpornosti ribarskih područja na klimatske i druge okolišne pritiske. Poseban naglasak bit će na razvoju kvalitetnije lokalne podatkovne osnove kroz izradu stručnih analiza i planova, uspostavu i unaprjeđenje monitoringa stanja voda, ribljeg fonda, staništa i invazivnih vrsta te razvoj digitalnih alata za prikupljanje i razmjenu podataka. U sustave praćenja planira se uključivanje ribara, znanstvenih i stručnih institucija, javnih ustanova i drugih lokalnih dionika, uključujući korištenje praktičnog znanja ribara u evidentiranju promjena u okolišu.

Drugi pravac obuhvaća zaštitu bioraznolikosti i obnovu ugroženih ekosustava, uključujući aktivnosti usmjerene na prevenciju i suzbijanje invazivnih stranih vrsta, očuvanje autohtonih vrsta i ribljeg fonda te obnovu riječnih, jezerskih i morskih staništa. Planiraju se i pilot-projekti obnove odabranih staništa te testiranje rješenja prilagođenih specifičnostima pojedinih područja. Uz to, poseban skup aktivnosti usmjeren je na jačanje lokalnih kapaciteta za prevenciju i odgovor na onečišćenja i ekološke incidente. Poticat će se razvoj zajedničkih protokola, osposobljavanje relevantnih službi i dionika te nabava i zajedničko korištenje opreme potrebne za monitoring, intervencije i djelovanje na terenu. U području otpada planira se unaprjeđenje sustava prikupljanja,

prihvata, razvrstavanja i zbrinjavanja morskog i ribarskog otpada, uključujući izgubljene ribolovne alate i otpad na teško dostupnim područjima.

Horizontalno će se provoditi aktivnosti edukacije, informiranja i uključivanja lokalne zajednice u zaštitu vodenih ekosustava, koje će obuhvaćati radionice, edukativne i interpretacijske sadržaje, građansku znanost i druge participativne modele kojima se jača razumijevanje klimatskih promjena, bioraznolikosti, onečišćenja i održivog korištenja prirodnih resursa.

Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Tematsko područje ***Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost*** obuhvaća 183 projektne inicijative ukupne procijenjene vrijednosti od 13,4 milijuna EUR uz prosječnu vrijednost ulaganja od 73 tisuće EUR po projektu. Inicijative su identificirane na području 21 od 23 FLAG-a, odnosno 91,30 % FLAG mreže, što ga čini teritorijalno najzastupljenijim razvojnim područjem. Međutim, niža prosječna vrijednost ulaganja među analiziranim područjima upućuje na velik broj manjih, lokalno usmjerenih projekata.

Projektne inicijative obuhvaćaju monitoring i istraživanje stanja vodenih ekosustava, zaštitu i obnovu ribljeg fonda i staništa, upravljanje invazivnim vrstama, uklanjanje morskog i drugog otpada te nabavu opreme za monitoring, čišćenje i odgovor na ekološke incidente. Dio projekata odnosi se i na stručne podloge, akcijske planove, edukaciju i aktivnosti uključivanja lokalne zajednice. Široka teritorijalna zastupljenost uz relativno manju prosječnu vrijednost projekata pokazuje da se radi o zajedničkoj razvojnoj potrebi FLAG mreže koja se operacionalizira kroz veći broj lokalno prilagođenih intervencija.

Razvojno područje	**Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost**
Procijenjena vrijednost projekata	• 13.448.150,16 €
Broj projekata	• 183
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 73.492,06 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Alba • Brač • Bura • Četiri rijeke • Dunav Sava • Galeb • Istarska batana • Južni Jadran • Kvarner • Lanterna • Lostura • Malo misto

	• Pinna nobilis • Plodovi mora • Savski vez • Šabakun • Škoji • Tramuntana • Tri mora • Tunera • Vela vrata
Projektne inicijative	• Provedba monitoringa, istraživanja i prikupljanja podataka o stanju morskih, riječnih i jezerskih ekosustava, bioraznolikosti, ribljeg fonda, otpada i klimatskih promjena • Zaštita ribljeg fonda, mrjestilišta te morskih staništa • Uklanjanje invazivnih stranih vrsta i obnova autohtonih biljnih i životinjskih zajednica • Provedba akcija čišćenja mora, podmorja, obale, rijeka i jezera te uklanjanje otpada • Uspostava sustava prikupljanja, prihvata, razvrstavanja i daljnje obrade otpada • Nabava multifunkcionalnih plovila i opreme za monitoring, istraživanje, čišćenja i intervencije u slučaju ekoloških incidenata • Izrada stručnih studija, analiza, akcijskih planova i protokola za očuvanje ekosustava i prilagodbu klimatskim promjenama • Provedba programa edukacija, radionica i podizanja svijesti o zaštiti vodenih ekosustava, onečišćenju, klimatskim promjenama i održivom ribarstvu

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Pri provedbi aktivnosti zaštite i obnove vodenih ekosustava dodana vrijednost CLLD pristupa proizlazi iz prostorne specifičnosti okolišnih izazova te potrebe povezivanja lokalnog iskustvenog znanja s djelovanjem stručnih, znanstvenih i javnih institucija.

Vrsta i intenzitet pritisaka razlikuju se među morskim, riječnim i jezerskim područjima, zbog čega učinkoviti odgovori često zahtijevaju lokalne podatke, poznavanje konkretnog ekosustava i prilagodbu aktivnosti njegovim obilježjima.

Standardni nacionalni i sektorski instrumenti ključni su za sustavni monitoring, regulatorne funkcije i intervencije većeg opsega, dok je CLLD posebno relevantan za lokalno prilagođene aktivnosti u kojima je potrebno povezati monitoring, praktično znanje ribara, pilot-rješenja, edukaciju i djelovanje više lokalnih dionika.

Specifična uloga FLAG-ova u ovom području očituje se u uspostavi lokalnog mehanizma za praćenje i rano prepoznavanje promjena u vodenim ekosustavima, kojim se praktična opažanja ribara i drugih korisnika sustavno povezuju sa stručnim podacima te koriste za razvoj lokalno prilagođenih pilot-rješenja i aktivnosti zaštite. Takav pristup, uz zaštitu prirodnih resursa, doprinosi i jačanju kapaciteta za zajedničko upravljanje ekosustavima i lokalne sposobnosti prepoznavanja i odgovora na buduće okolišne i klimatske rizike.

4.1.5. Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova

Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova

1 - RAZVOJNE POTREBE

Potreba za jačanjem znanja i praktičnih kompetencija povezanih s ribarstvom, akvakulturom, vodenim ekosustavima i plavim gospodarstvom izražena je u svim ribarstvenim područjima. Posebno nedostaju praktični i iskustveni obrazovni sadržaji prilagođeni lokalnom kontekstu, kroz koje bi djeca i mladi mogli neposredno upoznati ribarstvo, održivo korištenje prirodnih resursa, zaštitu okoliša te mogućnosti profesionalnog razvoja povezane s morem, rijekama i jezerima. Izražen izazov predstavlja i generacijska obnova ribarskog sektora, s obzirom na starenje aktivnih ribara, napuštanje zanimanja i ograničen interes mlađih generacija. Uz rizik smanjenja broja budućih nositelja gospodarskog ribarstva i akvakulture, time se povećava i rizik gubitka praktičnih znanja, vještina i iskustava koja se tradicionalno prenose između generacija. Potrebno je stoga ojačati prijenos znanja te mladima približiti mogućnosti zapošljavanja i poduzetništva u ribarstvu i povezanim djelatnostima. Promjene u sektoru dodatno zahtijevaju razvoj suvremenih poslovnih, digitalnih, tržišnih i okolišnih kompetencija. Tradicionalna znanja potrebno je povezati s novim tehnologijama, održivim upravljanjem resursima, digitalizacijom, poduzetništvom i novim

poslovnim modelima kako bi se povećala sposobnost ribarskih zajednica za prilagodbu gospodarskim i okolišnim promjenama.

Ljudski kapital, znanje
i generacijska obnova

2 - RAZVOJNI PRIORITETI

U nadolazećem razdoblju putem FLAG natječaja planira se podržavanje razvoja i provedbe praktičnih i iskustvenih obrazovnih programa za djecu i mlade povezanih s ribarstvom, akvakulturom, vodenim ekosustavima i plavim gospodarstvom. Uspostavit će se i opremati učionice na otvorenom, edukativni i interpretacijski prostori, staze i edukativna plovila te provoditi terenska nastava, radionice, škole ribolova, kampovi i drugi oblici praktičnog učenja. U programe će se uključivati ribari, obrazovne i znanstvene institucije te stručnjaci kako bi se povezalo stručno, lokalno i iskustveno znanje.

Za poticanje generacijske obnove podržavat će se razvoj mentorskih programa kojima će iskusni ribari prenositi znanja i praktične vještine mladima i početnicima. Programi će obuhvatiti ribolovne tehnike, upravljanje plovilima i opremom, sigurnost, kvalitetu ulova i poznavanje propisa, uz sadržaje povezane s poduzetništvom, digitalizacijom i razvojem dodatnih gospodarskih aktivnosti.

Kao razvojni prioritet mladima i drugim dionicima približit će se i mogućnosti obrazovanja, zapošljavanja i poduzetništva u ribarstvu i plavom gospodarstvu kroz praktične radionice, demonstracijske aktivnosti, posjete ribarima, ribogojilištima i drugim relevantnim lokacijama te suradnju sa školama i stručnim institucijama. Dodatno će se poticati studijski posjeti radi razmjene iskustava, upoznavanja s primjerima dobre prakse te prijenosa primjenjivih znanja i rješenja u lokalne ribarstvene zajednice. Paralelno će se jačati znanja o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i održivom korištenju prirodnih resursa te razvijati digitalne, tržišne i poslovne kompetencije potrebne za suvremeno poslovanje.

Ljudski kapital, znanje
i generacijska obnova

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Tematsko područje ***Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova*** obuhvaća 60 projektnih inicijativa ukupne procijenjene vrijednosti 3,9 milijuna EUR, uz prosječnu vrijednost ulaganja od približno 66 tisuća EUR po projektu. Inicijative su identificirane na području 12 od 23 FLAG-a, odnosno 52,17 % FLAG mreže, pri čemu obuhvaćaju otočna, obalna i kopnena ribarstvena područja.

Projektni portfelj prvenstveno obuhvaća obrazovne programe za djecu i mlade, terensku nastavu, škole ribolova, kampove, praktične radionice, nabavu i opremanje edukativnih plovila i druge sadržaje iskustvenog učenja, kao i mentorske programe, praktično osposobljavanje mladih i razvoj kompetencija iz poduzetništva, digitalizacije i novih poslovnih modela. Relativno niža prosječna vrijednost ulaganja proizlazi iz dominantnog udjela programskih i obrazovnih aktivnosti u odnosu na kapitalno intenzivna ulaganja, dok široka teritorijalna zastupljenost potvrđuje da su razvoj znanja, prijenos iskustava i generacijska obnova relevantni za različite tipove ribarstvenih područja.

Razvojno područje	Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova
Procijenjena vrijednost projekata	• 3.928.428,31 €
Broj projekata	• 60
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 65.975,61 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Brač • Četiri rijeke • Dunav Sava • Galeb • Istarska batana • Istarski švoj • Kvarner • Malo misto • Savski vez • Škoji • Tramuntana • Vela vrata
Projektne inicijative	• Uspostava i opremanje edukativnih plovila za praktičnu nastavu i terensko učenje • Razvoj i provedba obrazovnih programa za djecu i mlade o ribarstvu, moru, vodenim ekosustavima, održivom razvoju i zaštiti okoliša • Terenska nastava, ribolovni kampovi, škole ribolova i praktične radionice uz uključivanje ribara i znanstvene zajednice • Potpora ulasku mladih i novih generacija u ribarski sektor kroz praktično osposobljavanje, početnu opremu, razvoj poslovnih ideja i upoznavanje s mogućnostima diversifikacije • Edukacija mladih i ribara o poduzetništvu, digitalizaciji, novim poslovnim modelima, preradi, prodaji i drugim mogućnostima razvoja plavog gospodarstva

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Dodana vrijednost CLLD pristupa u razvoju ljudskog kapitala i provedbi generacijske obnove utemeljena je na mogućnosti povezivanja formalnog i stručnog obrazovanja s praktičnim i iskustvenim znanjem koje postoji unutar lokalnih ribarskih zajednica. Potrebna znanja i mogućnosti profesionalnog razvoja razlikuju se među područjima ovisno o strukturi ribarstva i akvakulture, lokalnim gospodarskim aktivnostima i raspoloživim razvojnim potencijalima.

U odnosu na standardne obrazovne i sektorske mehanizme, CLLD pristup je relevantan za lokalno prilagođene programe koji podrazumijevaju neposredno uključivanje ribara, mladih, obrazovnih institucija te drugih lokalnih dionika.

Uloga FLAG-ova je u prepoznavanju i aktiviranju nositelja lokalnog i iskustvenog znanja te u pretvaranju tog znanja u strukturirane mentorske i praktične, programe za mlade i nove sudionike u sektoru. Na taj se način znanja koja se tradicionalno prenose neposrednim radom i iskustvom ne zadržavaju samo na razini pojedinaca, nego se sustavnije prenose novim generacijama i nadopunjuju kompetencijama potrebnima za suvremeno ribarstvo i plavo gospodarstvo. Očekivani učinak nije samo povećanje pojedinačnih znanja i vještina, već očuvanje lokalnog fonda znanja, lakši ulazak novih generacija u sektor i jačanje sposobnosti ribarskih zajednica za vlastitu generacijsku obnovu.

4.1.6. Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština

6 Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština

1 - RAZVOJNE POTREBE

Nedovoljna uređenost, opremljenost i dostupnost javnih prostora uz rijeke, jezera i more jedna je od ključnih razvojnih potreba ribarstvenih područja. Postojeći prostori uz vodene površine nisu svugdje prilagođeni sigurnom i kvalitetnom svakodnevnom korištenju, rekreaciji, odmoru i društvenim aktivnostima lokalnog stanovništva. Dodatna potreba odnosi se na razvoj sadržaja za djecu, mlade i obitelji te kvalitetnije korištenje prostora za rekreaciju i boravak na otvorenom. Na područjima unutarnjih voda posebno je izražen nedostatak sadržaja za boravak i rekreaciju uz vodu, uključujući uređene pristupe, odmorišta i ribolovna mjesta, među ostalim i sportski i rekreacijski ribolov.

Istovremeno, uz potrebu ulaganja u lokalnu infrastrukturu, identificirano je kako ribarska, pomorska i maritimna baština u brojnim područjima nije u dovoljnoj mjeri očuvana, interpretirana i valorizirana kao dio lokalnog identiteta i razvojni resurs. Nedovoljno su razvijeni i suvremeni oblici

dokumentiranja, prezentacije i digitalne dostupnosti baštine te njezino povezivanje s kulturnim, obrazovnim, turističkim i gastronomskim sadržajima.

Nedovoljna valorizacija baštine ujedno ograničava mogućnost razvoja sadržajno raznovrsnije lokalne ponude, osobito u područjima u kojima se turistička ponuda oslanja na model „sunca i mora“. Time ostaje nedovoljno iskorišten potencijal ribarskog i maritimnog nasljeđa za jačanje lokalnog identiteta, međugeneracijski prijenos znanja i razvoj autentičnih sadržaja povezanih sa životom uz more i vodu.

6 Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština

2 - RAZVOJNI PRIORITETI

Kao odgovor na identificirane razvojne potrebe, putem FLAG natječaja uredit će se i opremati javni prostori uz rijeke, jezera i more kroz razvoj šetnica, odmorišta, kupališta, pristupa vodi i drugih sadržaja namijenjenih svakodnevnom korištenju, rekreaciji i boravku na otvorenom. Posebna pažnja posvetit će se sigurnosti, funkcionalnosti i dostupnosti sadržaja različitim skupinama korisnika. Podržat će se ulaganja u prostore za djecu, mlade i obitelji, uključujući dječja, tematska i edukativno-rekreativna igrališta, staze i druge sadržaje koji omogućuju aktivno provođenje slobodnog vremena uz vodene površine. Gdje je primjereno, u javne prostore uključivat će se elementi povezani s lokalnim ribarstvom i životom uz vodu, čime će se infrastrukturni sadržaji povezivati s identitetom i specifičnostima pojedinog ribarstvenog područja.

Na riječnim i jezerskim područjima unaprijedit će se javna infrastruktura za rekreaciju, boravak u prirodi i druge oblike održivog korištenja prostora uz vodu, uključujući uređene pristupe vodi, odmorišta, ribolovna mjesta i druge prateće sadržaje. Ulaganja će se usmjeravati na cjelovito uređenje prostora i povećanje njegove sigurnosti, dostupnosti i kvalitete korištenja uz istodobno očuvanje okoliša i održivo korištenje vodenih resursa.

Drugi skup intervencija usmjeren je na očuvanje, interpretaciju i valorizaciju ribarske, pomorske i maritimne baštine. Podržavat će se razvoj i opremanje interpretacijskih, muzejskih i izložbenih sadržaja, muzeja na otvorenom, tematskih prostora i staza, obnova postojećih zbirki te očuvanje i prezentacija tradicijskih plovila, ribarskih alata i drugih elemenata materijalne baštine. Istodobno će se dokumentirati tradicijska znanja, vještine, tehnike, običaji, lokalne priče i usmena svjedočanstva te razvijati digitalni arhivi, virtualne zbirke i drugi suvremeni oblici interpretacije i dostupnosti baštine.

6 Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština

3 - INDIKATIVNI PROJEKTNI I INVESTICIJSKI POTENCIJAL

Tematsko područje ***Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština*** obuhvaća 221 projektnu inicijativu ukupne procijenjene vrijednosti 18,9 milijuna EUR, uz prosječnu vrijednost ulaganja od približno 85 tisuća EUR po projektu. Riječ je o tematskom području s najvećom ukupnom procijenjenom vrijednošću projekata među svim identificiranim razvojnim područjima te drugom

po broju identificiranih projektnih inicijativa. Inicijative su identificirane na području 18 od 23 FLAG-a, odnosno 78,26 % FLAG mreže.

Projektni portfelj obuhvaća prvenstveno uređenje infrastrukture obala, šetnica, odmorišta, kupališta i pristupa vodi te obnovu, interpretaciju i suvremenu prezentaciju ribarske i maritimne baštine, kroz razvoj interpretacijskih i edukativnih centara, muzeja i tematskih prostora, obnovu ribarskih zbirki i tradicijskih plovila te digitalizaciju baštinskih sadržaja. Dodatno, portfelj uključuje edukativne programe, radionice, manifestacije i druge sadržaje kojima se tradicijska znanja i vještine prenose na mlađe generacije te povezuju s turizmom, kulturom, gastronomijom i lokalnim gospodarstvom.

Razvojno područje	**Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština**
Procijenjena vrijednost projekata	• 18.872.431,03 €
Broj projekata	• 221
Prosječna vrijednost ulaganja po broju projekata	• 85.493,42 €
FLAG-ovi koji su identificirali projekte u razvojnom području	• Alba • Brač • Bura • Četiri rijeke • Dunav Sava • Istarska batana • Istarski švoj • Južni Jadran • Lanterna • Lostura • Pinna nobilis • Savski vez • Šabakun • Škoji • Tramuntana • Tri mora • Tunera • Vela vrata
Projektne inicijative	• Očuvanje, valorizacija i interpretacija ribarske, maritimne, pomorske i povezane prirodne i kulturne baštine • Razvoj i unapređenje infrastrukture za prezentaciju i valorizaciju ribarske i maritimne baštine • Uređenje i povećanje dostupnosti javne infrastrukture uz more, rijeke, jezera i druge vodne površine • Povezivanje ribarske i maritimne baštine s obrazovanjem, turizmom i lokalnim razvojem • Očuvanje i prijenos tradicijskih ribarskih znanja, vještina, običaja i lokalne gastronomije na nove generacije • Povećanje pristupačnosti i uključivosti sadržaja povezanih s ribarstvom i maritimnom baštinom

- Digitalizacija i povećanje dostupnosti ribarske i maritimne baštine

Očekivani učinak CLLD-a u odnosu na standardne mehanizme provedbe

Prioritet ulaganja u razvoj lokalne infrastrukture i valorizaciju ribarske/maritimne baštine putem FLAG-ova, odnosno CLLD modela vezan je uz izrazitu povezanost razvojnih intervencija s identitetom, resursima i načinom života konkretnog područja te uz njihovu pretežito kolektivnu korist.

Standardni infrastrukturni ili sektorski mehanizmi mogu učinkovito poduprijeti pojedinačne fizičke zahvate ili sadržaje, dok je CLLD posebno relevantan kada je potrebno povezati javnu infrastrukturu, materijalnu i nematerijalnu baštinu te obrazovne, kulturne, turističke i druge aktivnosti u cjelovitu lokalnu intervenciju.

FLAG-ovi su u ovom području pozicionirani kao lokalni nositelji valorizacije baštine, kroz prepoznavanje sadržaja važnih za zajednicu, aktiviranje lokalnih znanja i iskustava te njihovo uključivanje u razvoj javnih, edukativnih, kulturnih i turističkih sadržaja prilagođenih konkretnom području. Takav pristup omogućuje da učinak ulaganja nadilazi fizičko uređenje prostora ili očuvanje pojedinačnog elementa baštine te doprinese jačanju lokalnog identiteta, međugeneracijskom prijenosu znanja, odnosima suradnje i sposobnosti zajednice da zajedničkim resursima upravlja kao osnovom daljnjeg društvenog i gospodarskog razvoja.

Objedinjeni projektni portfelj obuhvaća 799 projektnih inicijativa ukupne procijenjene vrijednosti 64,22 milijuna EUR, raspoređenih u šest razvojnih područja. Najveći broj projekata i najveća vrijednost ulaganja identificirani su u područjima ***lokalne infrastrukture i ribarske/maritimne baštine*** te razvoja lokalnih lanaca vrijednosti, proizvoda i tržišta, dok je zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost razvojno područje zastupljeno na najvećem broju FLAG područja. Prikupljene projektne inicijative pokazuju širinu budućih razvojnih potreba, ali i konkretan projektni potencijal koji se nakon definiranja programskog i financijskog okvira za razdoblje 2028.-2034. može dalje razrađivati kroz lokalne razvojne strategije, mjere i projekte.

Razvojna područja	Ukupna procijenjena vrijednost projekata	Udio u ukupnoj procijenjenoj vrijednosti projekata	Broj projekata	Prosječna vrijednost ulaganja po projektu	Broj FLAG-ova koji su identificirali projekte u razvojnom području	Zastupljenost razvojnog područja među FLAG-ovima
Održivo i konkurentno ribarstvo i akvakultura	5.184.654,00	8,07 %	45	115.161,29	9	39,13 %
Lokalni lanci vrijednosti, proizvodi i tržište	16.839.233,38	26,22 %	229	73.386,08	18	78,26 %
Diversifikacija i plavo gospodarstvo	5.947.103,12	9,26 %	61	97.500,00	10	43,48 %
Zaštita i obnova vodenih ekosustava i klimatska otpornost	13.448.150,16	20,94 %	183	73.492,06	21	91,30 %
Ljudski kapital, znanje i generacijska obnova	3.928.428,31	6,12 %	60	65.975,61	12	52,17 %
Lokalna infrastruktura i ribarska/maritimna baština	18.872.431,03	29,39 %	221	85.493,42	18	78,26 %
UKUPNO	**64.220.000,00**	**100,00 %**	**799**	**80.400,00**	/	/

5. TERITORIJALNI PRISTUP RAZVOJU RIBARSTVENIH PODRUČJA I ULOGA CLLD-A

Analiza razvojnih potreba ribarstvenih područja pokazuje da se velik dio razvojnih potreba ponavlja na različitim područjima, ali da se njihov intenzitet, uzroci, razvojne posljedice i primjereni odgovori razlikuju ovisno o lokalnim gospodarskim, društvenim, prostornim i okolišnim obilježjima. Zajednički razvojni prioriteti stoga ne podrazumijevaju i potrebu za jednakim intervencijama na svim područjima. Učinkovit odgovor na iste ili slične izazove često zahtijeva prilagodbu sadržaja, opsega i načina provedbe konkretnom teritoriju, njegovim razvojnim potencijalima i strukturi lokalnih dionika.

Struktura razvojnih potreba utvrđena u poglavlju *4. Razvojni potencijal ribarstvenih područja u razdoblju 2028.-2034.* upućuje na potrebu kombiniranja nacionalnih i sektorskih instrumenata s pristupima koji omogućuju prilagodbu intervencija specifičnostima pojedinog područja. Teritorijalni pristup pritom nije primjeren svakom projektu niti predstavlja zamjenu za nacionalne sektorske mjere. Standardizirana ulaganja čija je svrha i struktura usporediva neovisno o mjestu provedbe te aktivnosti koje zahtijevaju jedinstven nacionalni pristup mogu se učinkovito provoditi kroz nacionalne instrumente. Dodana vrijednost lokalnog pristupa izraženija je kod intervencija čiji sadržaj i očekivani rezultat ovise o lokalnim gospodarskim, društvenim i okolišnim okolnostima, uključivanju većeg broja dionika ili povezivanju različitih sektora i funkcija unutar istog područja.

Za procjenu doprinosa teritorijalnog pristupa razvoju ribarstvenih područja analizirani su rezultati dosadašnje provedbe CLLD-a u hrvatskim ribarstvenim područjima te iskustva i procjene predstavnika svih 23 FLAG-a. Analiza je provedena na dvije razine. (1) Prva obuhvaća mjerljive rezultate provedbe, projekte, ulaganja, partnerstva, radna mjesta, tržišnu i društvenu infrastrukturu, suradnju te druge rezultate financiranih intervencija. (2) Druga se odnosi na šire razvojne učinke koji nisu u cijelosti obuhvaćeni standardnim pokazateljima, a nastaju kroz rad s korisnicima i lokalnim dionicima prije, tijekom i nakon provedbe pojedinog projekta. Takav pristup omogućuje da se doprinos FLAG-ova, odnosno CLLD pristupa sagleda šire od same vrijednosti dodijeljenih sredstava i broja odobrenih projekata.

5.1. Rezultati teritorijalnog pristupa razvoja ribarstvenih područja

Dosadašnja provedba potvrđuje da je CLLD na ribarstvenim područjima korišten za relativno širok raspon lokalnih gospodarskih, društvenih, okolišnih i razvojnih intervencija. U razdoblju 2014.-2020. raspisana su 123 FLAG natječaja, odabrano je 407 projekata ukupne vrijednosti 22,18 milijuna EUR. Uz samu provedbu natječaja evidentirano je 307 informativnih radionica, između 2.200 i 3.800 njihovih sudionika, 1.016 individualnih savjetovanja te 28 formalnih partnerstava.

Rezultati financiranih projekata pokazuju širinu intervencija koje su kroz lokalne razvojne strategije u ribarstvu provedene. Evidentirano je 56 novih i 262 očuvana radna mjesta, četiri nova poduzeća, potpora zadrugama i proizvođačkim organizacijama, 50 novih ribarnica, četiri objekta za preradu, 28 inovativnih projekata i 96 projekata usmjerenih na jačanje ekonomske otpornosti. Financirana su i 33 projekta povezana s uvođenjem riblje prehrane u obrazovne institucije, 77 partnerskih

projekata, 80 novih ili unaprijeđenih manifestacija te 123 projekta usmjerena na očuvanje ribarske i maritimne baštine.

Struktura rezultata važna je za razumijevanje teritorijalne logike CLLD-a. Financirani portfelj nije bio ograničen na ulaganja pojedinačnih gospodarskih subjekata, nego je obuhvaćao tržišnu infrastrukturu, razvoj proizvoda i poslovanja, javne i društvene sadržaje, edukaciju, baštinu, promociju, partnerstva i aktivnosti koje povezuju više skupina korisnika. Posebno su relevantni partnerski projekti, na koje je u razdoblju 2014.-2020. bilo usmjereno 19 % odobrenih sredstava, jer takve intervencije ilustriraju sposobnost lokalnog pristupa da okuplja više dionika oko zajedničkog problema ili razvojnog cilja.

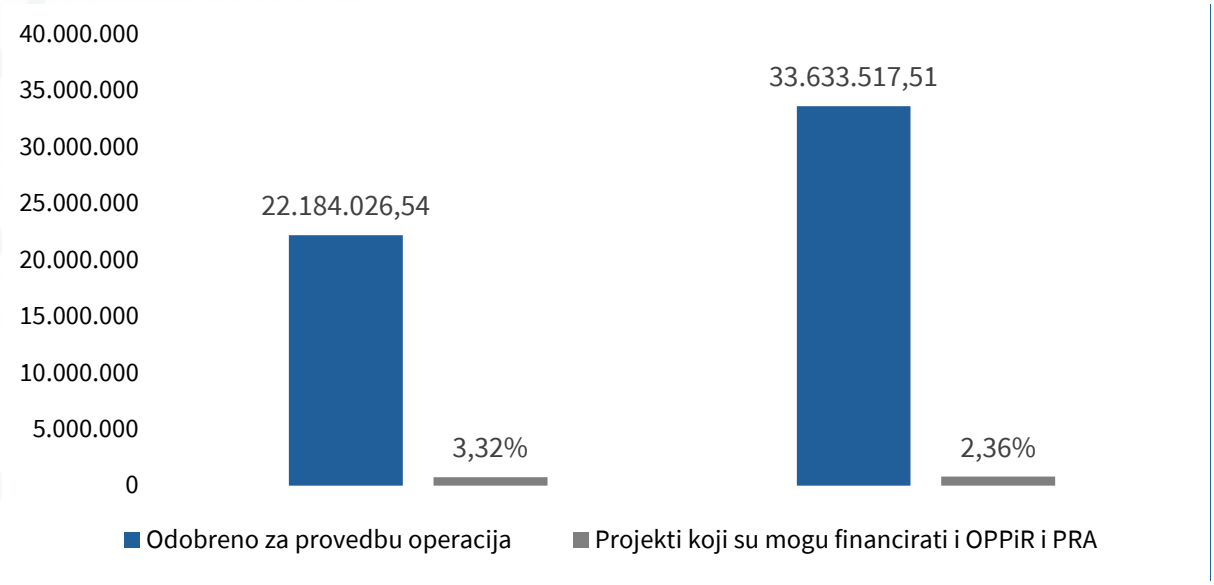
Podaci za razdoblje 2021.-2027. predstavljaju presjek provedbe[12] te ih stoga nije moguće izravno uspoređivati s konačnim rezultatima prethodnog programskog razdoblja. Prema stanju evidentiranom za analizirano razdoblje raspisano je 40 FLAG natječaja ukupne vrijednosti 16,43 milijuna EUR te je na FLAG razini odabrano 108 projekata vrijednih 7,24 milijuna EUR. Istovremeno je provedeno 135 informativnih radionica s približno 1.700 do 2.000 sudionika i 652 individualna savjetovanja te je evidentirano 49 formalnih partnerstava.

Dostupni rezultati tekućeg razdoblja potvrđuju značaj suradničkih i teritorijalno usmjerenih intervencija. Evidentirane su 94 aktivnosti suradnje, dvije zadruge osnovane na inicijativu FLAG-a, potpora dodatnim zadrugama i proizvođačkim organizacijama, ulaganja u ribarnice, inovativne projekte i ekonomsku otpornost te nastavak projekata povezanih s obrazovanjem, manifestacijama i ribarskom i maritimnom baštinom. Posebno se izdvaja 48 partnerskih projekata, na koje se odnosi približno polovica odobrenih sredstava za odabrane projekte u analiziranom razdoblju.

Teritorijalna vrijednost lokalno vođenog pristupa posebno dolazi do izražaja na manjim i udaljenijim otocima, uključujući otoke čije se administrativno središte nalazi na kopnu ili na drugom otoku. Na takvim područjima lokalne razvojne potrebe mogu biti manje vidljive unutar širih razvojnih prioriteta jedinice lokalne samouprave, dok FLAG omogućuje njihovo prepoznavanje te usmjeravanje sredstava prema intervencijama prilagođenima konkretnom području. Prema dodatno prikupljenim podacima FLAG mreže, na otocima obuhvaćenima ranijom prvom skupinom evidentirano je 35 projekata u zaključenom programskom razdoblju 2014.-2020., dok podaci za razdoblje 2021.-2027. potvrđuju nastavak projektnih aktivnosti na tim područjima. Na taj način, CLLD na manjim otočnim područjima djeluje kao lokalno dostupan razvojni mehanizam za projekte koji zbog svog opsega i teritorijalne specifičnosti teže dolaze do izražaja kroz šire, standardizirane mehanizme.

Nadalje, struktura financiranja pokazuje da lokalni instrumenti u pravilu nisu korišteni kao preslika nacionalnih sektorskih mjera. U razdoblju 2014.-2020. samo 3,32 % odobrenih sredstava bilo je usmjereno na projekte koji su se mogli financirati i iz nacionalnog Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo. Prema dostupnom presjeku razdoblja 2021.-2027. usporediv udio iznosi 2,36 %

[12] Odnosi se na razdoblje do rujna 2026.

Komplementarnost dviju razina vidljiva je i u suprotnom smjeru. U okviru redovnih aktivnosti FLAG-ovi nisu podržavali isključivo projekte koji su se financirali iz njihovih lokalnih alokacija, nego su lokalne korisnike usmjeravali i prema nacionalnim instrumentima. U razdoblju 2014.-2020. uz njihovu je podršku za nacionalne natječaje pripremljeno 39 projekata vrijednih oko 550 tisuća EUR, uz dodatnu podršku za 332 prijave na druge nacionalne mjere i potpore. U tekućem razdoblju evidentirana je priprema 91 projekta za nacionalne natječaje ukupne vrijednosti 912.217,70 EUR te podrška za dodatnih 158 prijava na druge mjere.

Takva praksa pokazuje da teritorijalna razvojna funkcija nije ograničena na upravljanje vlastitim sredstvima, odnosno isključivo alokacijom usmjerenom na provedbu lokalne razvojne strategije u ribarstvu. Lokalno identificirana projektna ideja može biti razvijena uz podršku FLAG-a, a zatim usmjerena prema instrumentu koji je primjereniji njezinoj prirodi. Niska razina preklapanja lokalno financiranih projekata s nacionalnim mjerama, uz istovremenu pripremu projekata za nacionalne pozive, upućuje na komplementaran odnos između lokalne i nacionalne razine.

Mjerljivi pokazatelji stoga pokazuju opseg projekata, različite vrste lokalnih učinaka i izraženu partnersku komponentu provedbe. Ipak, sami po sebi ne obuhvaćaju cijeli doprinos CLLD-a. Broj odobrenih projekata registrira projekt tek kada je već oblikovan i formalno odabran, dok vrijednost ulaganja ne pokazuje procese koji su prethodili njegovu nastanku niti učinke koji se nakon provedbe šire izvan formalnog korisnika. Zbog toga je uz standardne pokazatelje analiziran i širi razvojni doprinos lokalno vođenog pristupa.

5.2. Širi razvojni učinci teritorijalnog pristupa razvoja ribarstvenih područja

Analiza iskustava predstavnika 23 FLAG-a pokazuje da se značajan dio njihove razvojne funkcije ostvaruje u aktivnostima koje se u standardnom sustavu praćenja ne evidentiraju kao zaseban rezultat ili ih nije moguće pripisati pojedinom projektu. Četiri područja posebno se izdvajaju:

- ***aktiviranje korisnika i razvoj projektnih ideja***
- ***povezivanje lokalnih dionika i razvoj zajedničkih projekata***
- ***stvaranje koristi koje nadilaze formalnog nositelja projekta***
- ***te poticanje daljnjih ulaganja i aktivnosti nakon završetka inicijalnog projekta.***

Aktiviranje korisnika i razvoj projektnih ideja predstavljaju temeljne, ali manje vidljive funkcije lokalnog rada. Potencijalni korisnik na početku procesa često ne raspolaže potpuno definiranom projektnom idejom, razrađenim aktivnostima niti jasnom slikom mogućeg izvora financiranja. Uloga FLAG-a u takvim slučajevima započinje prepoznavanjem lokalne potrebe ili potencijalnog nositelja, nastavlja se kroz razradu početne ideje, povezivanje planiranih aktivnosti s lokalnim prioritetima, utvrđivanje mogućih partnera i usmjeravanje prema odgovarajućem izvoru financiranja. Informativne radionice i individualna savjetovanja predstavljaju mjerljivi dio tog procesa, ali njihov broj ne pokazuje koliko je početnih ideja tijekom takve suradnje promijenjeno, razvijeno ili dovedeno do razine provedivog projekta.

U analizi manje vidljivih doprinosa upravo su aktiviranje potencijalnih korisnika i razvoj projektnih ideja izdvojeni kao jedan od najvažnijih doprinosa lokalnog djelovanja, u 75 % FLAG-ova. Značaj te funkcije dodatno pokazuje procjena ostvarivosti projekata bez lokalne podrške, u 65 % prikupljenih procjena smatra se da bi se bez djelovanja FLAG-a na usporediv način realizirala najviše četvrtina projekata. Rezultat ne predstavlja službeni pokazatelj, ali pokazuje percepciju aktera koji neposredno sudjeluju u razvoju projekata da lokalna podrška utječe ne samo na kvalitetu prijave, nego i na samu vjerojatnost da određena ideja uopće dođe do faze prijave i realizacije.

Povezivanje lokalnih dionika i razvoj zajedničkih projekata druga je funkcija koju standardni kvantificirani pokazatelji zahvaćaju samo djelomično, a odnosi se na situacije u kojima razvojna potreba ne može biti učinkovito riješena ulaganjem jednog korisnika. Uloga FLAG-a tada u praksi podrazumijeva prepoznavanje dionika koji imaju zajednički interes, okupljanje oko konkretne projektne ideje, povezivanje njihovih različitih resursa i uloga te pomoć da se pojedinačne aktivnosti oblikuju u zajedničku operaciju[13].

Mjerljivi podaci o 77 partnerskih projekata u razdoblju 2014.-2020. i 48 takvih projekata u dosadašnjem dijelu razdoblja 2021.-2027. potvrđuju da partnerstvo nije marginalni oblik provedbe, odnosno da dodana vrijednost FLAG-ova nije samo u administrativnoj obradi projekata, nego i u stvaranju odnosa iz kojih zajednički projekti uopće mogu nastati.

[13] Primjerice, razvoj lokalnog tržišta ribom može zahtijevati povezivanje ribara, prerađivača, distributera, ribarnica, ugostitelja i turističkog sektora; razvoj ribolovnog turizma suradnju ribara, turističkih pružatelja usluga i lokalne samouprave i sl.

Nadalje, ***širi učinak projekta na korisnike i područje izvan formalnog nositelja projekta*** posebno je važan za razumijevanje teritorijalne dodane vrijednosti. Standardni sustav praćenja projekata u pravilu se veže uz prijavitelja, vrijednost ulaganja i unaprijed definirane pokazatelje, dok lokalni učinak može obuhvatiti znatno širi krug dionika. Tržišna infrastruktura može služiti većem broju lokalnih proizvođača, projekt očuvanja baštine može istodobno utjecati na lokalni identitet, posjetitelje i druge gospodarske aktivnosti, dok edukativne, okolišne i promotivne aktivnosti djeluju na zajednicu šire od formalnog korisnika bespovratnih sredstava. Upravo zato je kod procjene primjerenosti teritorijalnog pristupa lokalna ili kolektivna korist projekta izdvojena kao jedan od glavnih kriterija za razlikovanje lokalnih intervencija od onih primjerenijih nacionalnoj razini.

Teritorijalna dimenzija dodatno je potvrđena nalazom prema kojem se u 95 % FLAG-ova primjernost CLLD, odnosno FLAG pristupa povezuje s projektima koji rješavaju specifičnu potrebu konkretnog područja. Veza projekta s lokalnom razvojnom strategijom također je prepoznata kao relevantan kriterij razgraničenja. Takvi nalazi upućuju na to da vrijednost CLLD-a nije određena samo tipom korisnika ili vrstom prihvatljivog troška, nego time koliko je učinak projekta povezan s lokalnim problemom, drugim dionicima i razvojnim prioritetima područja.

Završno, ***pokretanje dodatnih ulaganja i aktivnosti kao nastavka financiranog projekta*** predstavlja najteže mjerljiv učinak među analiziranim učincima. Završetak (su)financiranog projekta u praksi često generira nove projektne ideje, dodatna ulaganja, nove oblike suradnje ili aktivnosti koje nisu bile dio izvornog projekta, ali su omogućene iskustvom, infrastrukturom, partnerstvom ili tržišnim kontaktima uspostavljenima tijekom njegove provedbe. Takvi nastavci u pravilu se više ne evidentiraju kao rezultat izvornog FLAG projekta pa ih standardni pokazatelji ne pripisuju početnoj intervenciji.

Analiza iskustava FLAG mreže pokazuje da je upravo praćenje takvih nastavnih učinaka važno za potpunije razumijevanje razvojne vrijednosti CLLD pristupa. Dostupni podaci ne omogućuju njihovu preciznu kvantifikaciju na razini cijele mreže, zbog čega nisu prikazani kao agregirani pokazatelj, ali su uključeni u analizu u pogledu prikaza razlike između neposrednog rezultata projekta i šireg razvojnog procesa koji se nakon projekta može nastaviti.

Promatrani zajedno, navedeni učinci pokazuju da se doprinos CLLD pristupa ne može svesti samo na decentraliziranu dodjelu dijela sredstava. Njegova je razvojna funkcija u povezivanju nekoliko koraka koji u klasičnom modelu financiranja ne moraju biti objedinjeni: (1) prepoznavanje lokalne potrebe, (2) aktiviranje mogućih nositelja, (3) podrška u razvoju ideje, (4) povezivanje partnera, (5) povezivanje projekta s lokalnom strategijom, (6) usmjeravanje prema odgovarajućem izvoru financiranja te (7) podrška razvojnim učincima koji nastaju tijekom i nakon provedbe projekta. Dio te funkcije ostvaruje se prije samog postupka dodjele sredstava, dok se dio nastavlja tijekom i nakon provedbe projekta kroz praćenje korisnika, prepoznavanje novih potreba te razvoj daljnjih ulaganja i aktivnosti. Takav način rada predstavlja jedno od obilježja teritorijalnog pristupa i razlikuje ga od provedbenog modela usmjerenog prvenstveno na administrativnu obradu i financiranje pojedinačnih projekata.

Nalazi prikupljeni na razini hrvatske FLAG mreže podudaraju se s rezultatima ***ex-post evaluacije Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo za programsko razdoblje 2014.–2020***., koja CLLD izdvaja među uspješnijim instrumentima Fonda te zaključuje da je pristup pokazao vrijednost kao razvojni instrument odozdo prema gore kojim se mobiliziraju lokalni dionici, jača lokalno upravljanje i razvijaju projekti prilagođeni potrebama pojedinog područja. Posebno se ističe uloga FLAG-ova i njihovih zaposlenika kao animatora, posrednika i poveznice unutar lokalnih zajednica. Prema nalazima evaluacije, 74 % podržanih projekata u 2023. godini nastalo je neposrednim aktivnostima FLAG-ova usmjerenima prema lokalnim dionicima, dok je 82 % nositelja projekata navelo da bez podrške FLAG-a projekt ne bi provelo. Relevantnost lokalno prilagođenog pristupa dodatno potvrđuju nalazi prema kojima je 88 % ispitanika lokalne razvojne strategije FLAG-ova ocijenilo relevantnima za lokalne potrebe, a 92 % FLAG-ove dostupnima lokalnim dionicima. Na razini Europske unije 348 FLAG-ova provelo je 14.278 projekata te je, uz javna sredstva, mobilizirano više od 310 milijuna EUR privatnih ulaganja. Evaluacija dodatno pokazuje da se doprinos FLAG-ova ne ograničava na financiranje pojedinačnih projekata, s obzirom na to da je gotovo polovica projekata provedena od strane korisnika koji su prvi put koristili sredstva Europske unije, dok je 95 % ispitanih dionika ocijenilo da je djelovanje FLAG-a ostvarilo pozitivan doprinos području. Navedeni nalazi potvrđuju da dodana vrijednost CLLD-a proizlazi i iz lokalne prisutnosti, kontinuiranog rada s potencijalnim korisnicima te sposobnosti aktiviranja dionika i razvoja projektnih inicijativa koje bez takve podrške u značajnom dijelu slučajeva ne bi bile realizirane.

Promatrani zajedno, nalazi analize hrvatske FLAG mreže i rezultati ex-post evaluacije na razini Europske unije potvrđuju da se razvojna vrijednost CLLD pristupa ne iscrpljuje u financiranju pojedinačnih projekata, nego proizlazi iz lokalne prisutnosti i kontinuiranog rada s dionicima kroz cijeli razvojni proces. Posebna dodana vrijednost pritom nastaje kada projekt odgovara na specifičnu potrebu konkretnog područja, uključuje više lokalnih dionika, ostvaruje korist širu od pojedinačnog korisnika ili zahtijeva povezivanje više aktivnosti i sektora u zajedničku razvojnu intervenciju.

Takvi nalazi ne upućuju na to da je CLLD primjeren svakoj vrsti ulaganja nego potvrđuju komplementarnu podjelu funkcija: (1) nacionalni instrumenti osobito su primjereni standardiziranim sektorskim ulaganjima koja se mogu jednako definirati i provoditi na širem području, dok (2) CLLD ostvaruje posebnu razvojnu vrijednost kod teritorijalno specifičnih, partnerskih i integriranih intervencija čiji nastanak i učinak ovise o lokalnom kontekstu i aktivnom sudjelovanju lokalnih dionika.

Na toj se osnovi u nastavku razmatra buduća razvojna i provedbena uloga FLAG-ova u programskom razdoblju 2028.-2034.

5.3. Zajednički izazovi u provedbi lokalnog razvoja

Kroz agregiranu analizu FLAG mreže kao zajednički izazovi svih FLAG-ova izdvojena su pitanja koja se odnose na organizaciju i učinkovitost provedbenog sustava te vidljivost rezultata rada, a koja je potrebno uzeti u obzir pri oblikovanju sustava za razdoblje 2028.-2034. Pitanja se prvenstveno odnose na odnos provedbenih ovlasti i odgovornosti FLAG-ova, organizaciju višerazinskih postupaka provjere i kontrole te mogućnost sustavnog praćenja i prikazivanja ukupnih rezultata njihova rada.

Daljnje definiranje uloge FLAG-ova potrebno je povezati s odgovarajućom razinom provedbenih ovlasti i odgovornosti za sredstva i lokalne razvojne strategije u ribarstvu kojima upravljaju. Postojeći provedbeni model uključuje više razina postupanja između odabira projekta na razini FLAG-a i završetka postupka na nacionalnoj razini. Vremenski odmak između provedbe lokalnih natječaja, donošenja odluka na razini FLAG-a i završetka postupaka na nacionalnoj razini utječe na trenutak početka ulaganja, mogućnost planiranja aktivnosti korisnika te ukupnu dinamiku realizacije lokalnih razvojnih strategija. Pitanje učinkovitosti provedbe stoga je potrebno promatrati kroz organizaciju procesa i jasnu raspodjelu poslova, ovlasti i odgovornosti između lokalne i nacionalne razine.

Drugi zajednički izazov odnosi se na praćenje i vidljivost rezultata FLAG-ova. Dosadašnji sustav omogućuje prikaz financijskih i neposrednih projektnih pokazatelja, dok je dio aktivnosti koje FLAG-ovi obavljaju prije, tijekom i nakon pojedinog projekta slabije vidljiv u objedinjenim rezultatima. To se osobito odnosi na razvoj projektnih ideja, kontinuirani rad s korisnicima, usmjeravanje projekata prema drugim izvorima financiranja, povezivanje dionika te nastavna ulaganja i aktivnosti koje proizlaze iz prethodno provedenih projekata. Posljedično, ukupni doprinos FLAG-ova nije uvijek moguće jednostavno prikazati ni unutar samog provedbenog sustava, što ograničava mogućnost argumentiranog predstavljanja njihove razvojne funkcije prema donositeljima odluka. Potreba za sustavnijim prikupljanjem podataka, objedinjavanjem konkretnih rezultata i dokumentiranjem primjera razvojnih učinaka prepoznata je i u okviru zajedničke rasprave FLAG mreže.

Navedeni izazovi ne dovode u pitanje funkcije koje su kroz CLLD pristup razvijene na lokalnoj razini, već upućuju na potrebu njihova jasnijeg pozicioniranja unutar budućeg provedbenog sustava. Pritom su za razdoblje 2028.-2034. posebno relevantna pitanja kontinuiteta razvojnih funkcija FLAG-ova, odnosa njihovih ovlasti i odgovornosti, mogućeg korištenja postojećih kapaciteta u širem provedbenom sustavu te kvalitetnijeg praćenja i prikazivanja ostvarenih rezultata. Na toj se osnovi u sljedećem poglavlju razmatra buduća razvojna i provedbena uloga FLAG-ova.

6. ULOGA FLAG-OVA KAO LOKALNOG RAZVOJNOG I PROVEDBENOG MEHANIZMA U RAZDOBLJU 2028.-2034.

Analiza dosadašnje provedbe CLLD pristupa pokazuje da su u okviru FLAG-ova, uz provedbu lokalnih natječaja, uspostavljene i druge, formalne i neformalne, funkcije potrebne za provedbu lokalnih razvojnih strategija. Navedene funkcije obuhvaćaju informiranje i animaciju potencijalnih korisnika, podršku razvoju projektnih ideja, operacionalizaciju prioriteta lokalnih razvojnih strategija kroz konkretne intervencije, usmjeravanje korisnika prema dostupnim izvorima financiranja te praćenje provedbe odabranih operacija. Dosadašnji opseg tih funkcija predstavlja relevantnu osnovu za definiranje njihove uloge u programskom razdoblju 2028.-2034.

Buduća uloga uz kontinuitet postojećeg sustava temelji se i na kapacitetu koji je kroz njegovu dosadašnju provedbu izgrađen. Važan dio tog kapaciteta čine i dugoročno izgrađeni odnosi s lokalnim korisnicima. Kontinuirana prisutnost FLAG-ova, neposredna dostupnost ribarima i drugim dionicima te višegodišnji rad na razvoju i provedbi projektnih inicijativa omogućili su stvaranje odnosa povjerenja koji se ne može uspostaviti isključivo formalnim provedbenim postupcima, a olakšava rano prepoznavanje razvojnih potreba, aktiviranje potencijalnih korisnika i otvorenu komunikaciju o ograničenjima koja mogu utjecati na pripremu i provedbu projekata. Mreža koju čine 23 FLAG-a raspolaže razvijenim lokalnim partnerstvima, zaposlenicima koji su upoznati sa specifičnostima područja, iskustvom u izradi i provedbi lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu te uspostavljenim odnosima s ribarima, akvakulturom, lokalnom samoupravom, gospodarskim subjektima, civilnim društvom i drugim lokalnim institucijama. Dosadašnji rad uz institucionalno znanje o oblikovanju poziva, kriterijima odabira i provedbi projekata obuhvaća i uspostavljenu intenzivnu suradnju s lokalnom ribarstvenom zajednicom, predstavljaju važnu razvojnu i provedbenu osnovu za sljedeće programsko razdoblje.

Prioritet lokalne prisutnosti dodatno proizlazi iz obilježja samih ribarstvenih zajednica. Ribarstvo u brojnim područjima nije gospodarska aktivnost u užem smislu, nego uključuje poveznicu s lokalnim identitetom, tradicijom, načinom života, tržištem rada i drugim gospodarskim i društvenim aktivnostima. Razvojna pitanja ribarstvenih područja zbog toga se ne svode isključivo na sektorska ulaganja, nego zahtijevaju i poznavanje lokalnih odnosa, potencijalnih korisnika, tradicionalnih aktivnosti i razvojnih ograničenja što predstavlja važan dio kapaciteta i komparativnu prednost FLAG-ova u odnosu na druge, sektorske modele upravljanja razvojem i financiranja.

Preduvjet za zadržavanje i daljnji razvoj navedenih funkcija u razdoblju 2028.-2034. predstavlja osiguravanje stabilnog i odgovarajućeg financijskog okvira za rad FLAG-ova. Uz sredstva namijenjena provedbi operacija, potrebno je osigurati resurse za tekuće troškove i troškove vođenja, uključujući stručne i ljudske kapacitete, podršku korisnicima, razvoj kapaciteta, razmjenu među dionicima te praćenje i evaluaciju provedbe LRSR-a. Opseg raspoloživih resursa pritom treba biti usklađen s funkcijama i odgovornostima koje se FLAG-ovima dodjeljuju u budućem provedbenom sustavu.

Na temelju identificiranog projektnog portfelja, procijenjeni financijski okvir za provedbu lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu u razdoblju 2028.–2034. iznosi ukupno 85,6 milijuna EUR, od čega se

64,2 milijuna EUR odnosi na provedbu mjera, a 21,4 milijuna EUR na tekuće troškove i funkcioniranje FLAG-ova, kako je prikazano u nastavku.

Procijenjeni iznos za provedbu mjera	Procijenjeni iznos za tekuće troškove	Ukupni procijenjeni iznos za provedbu LRSR
64.220.000,00 €	21.406.666,67 €	85.626.666,67 €

6.1. Očekivana razvojna i provedbena uloga FLAG-ova

Polazište za razdoblje 2028.-2034. predstavlja zadržavanje uloge FLAG-a kao lokalne poveznice između razvojnih potreba ribarstvenog područja, potencijalnih korisnika i sustava financiranja. Takva uloga počinje prije formalnog objavljivanja poziva i ne završava donošenjem odluke o financiranju.

Prva funkcija odnosi se na ***programiranje lokalnog razvoja*** kroz izradu lokalne razvojne strategije u ribarstvu. Analiza razvojnih potreba već je provedena i ukratko sažeta u poglavlju 4. *Razvojni potencijal ribarstvenih područja u razdoblju 2028.-2034*. te FLAG-ovi i prije početka programiranja na nacionalnoj razini raspolažu informacijama o problemima, projektnim inicijativama, potencijalnim korisnicima i očekivanim ulaganjima za razdoblje 2028.-2034. Na lokalnoj je razini time već napravljen značajan dio početnog programskog procesa, identificirane su i prioritizirane potrebe, povezane su s konkretnim vrstama projekata te je prepoznat potencijalni opseg budućih ulaganja.

Druga funkcija obuhvaća ***kontinuirani razvoj projektnog portfelja***. Aktivnosti FLAG-ova nisu ograničene na razdoblje u kojem je pojedini poziv otvoren, već se provode kontinuirano, prije i tijekom programskog razdoblja. Iste uključuju identifikaciju potencijalnih nositelja projekata, podršku u razradi projektnih ideja, povezivanje relevantnih dionika te procjenu najprimjerenijeg izvora financiranja za pojedini projekt. Nalazi prethodnog poglavlja pokazuju da se upravo u toj fazi ostvaruje značajan dio dodane vrijednosti CLLD pristupa koji se operacionalizira putem FLAG-ova. Povezano s razvojem projektnog portfelja, važnu funkciju predstavlja ***stručna i tehnička podrška korisnicima*** u pripremi i razradi projektnih prijedloga. U praksi, funkcija obuhvaća informiranje o dostupnim izvorima financiranja i uvjetima prihvatljivosti, pomoć u početnom strukturiranju projektne ideje, prepoznavanje potrebnih preduvjeta za provedbu te, prema potrebi, povezivanje s nadležnim institucijama i drugim relevantnim dionicima. Uz to, operativno podrazumijeva i poznavanje preduvjeta povezanih s prostornim uređenjem i gradnjom, javnom nabavom, pomorskim dobrom i koncesijama, zaštitom osobnih podataka te financijskim, poreznim i ugovornim aspektima provedbe. Iako se radi o neformalnoj funkciji, ista je u praksi značajno izražena, a temelji se na poznavanju lokalnog područja, potreba korisnika i programskog okvira te nadopunjuje formalne postupke prijave i provedbe projekata. Takva vrsta stručne i tehničke pomoći posebno je značajna u područjima u kojima je dostupnost specijalizirane podrške za sektor ribarstva i akvakulture ograničena.

Treća funkcija ostaje ***oblikovanje i provedba lokalnih intervencija***. Lokalna razvojna strategija u ribarstvu ima stvarnu provedbenu vrijednost kada se identificirane potrebe mogu prevesti u konkretne mjere i operacije, prihvatljive aktivnosti, ciljne skupine i kriterije odabira prilagođene području. FLAG-ovi u tom smislu imaju ključnu ulogu u prenošenju zajedničkih programskih ciljeva u intervencije koje odgovaraju strukturi korisnika i razvojnim prioritetima njihova područja. Uloga

FLAG-ova u odabiru lokalnih operacija podrazumijeva i odgovornost za kvalitetu i provedivost odabranog projektnog portfelja, koja se odražava i na učinkovito korištenje raspoložive financijske alokacije te ostvarivanje ciljeva lokalne razvojne strategije. FLAG time preuzima odgovornost da odabrani projekti budu usklađeni s razvojnim potrebama područja i doprinesu ostvarivanju ciljeva LRSR-a.

Četvrta funkcija odnosi se na ***praćenje korisnika i projekata tijekom i nakon provedbe***. Praćenje korisnika tijekom provedbe i u *ex post* razdoblju ima funkciju koja nadilazi administrativno praćenje izvršenja obveza. U tom razdoblju u praksi se često utvrđuju pitanja povezana s održivošću ulaganja, potrebu za prilagodbom ili nastavkom aktivnosti te pojavu novih projektnih potreba. Nalazi poglavlja 5. upućuju na to da se dio učinaka financirane operacije ostvaruje i nakon njezina formalnog završetka, zbog čega kontinuitet praćenja korisnika ima važnu ulogu u pravovremenom prepoznavanju daljnjih razvojnih potreba i pripremi novih projektnih prijedloga.

Horizontalnu osnovu navedenih funkcija predstavlja ***lokalno partnerstvo***. FLAG-ovi su pozicionirani kao trajna lokalna platforma unutar koje predstavnici ribarstva i akvakulture, javnog, gospodarskog i civilnog sektora mogu zajednički identificirati razvojne potrebe, razmjenjivati znanja i informacije te oblikovati inicijative. Na taj način, umrežavanje kao jedna od temeljnih karakteristika i osnovna pretpostavka djelovanja FLAG-ova omogućava mobiliziranje resursa i znanja koji su raspoređeni među različitim lokalnim akterima te razvoj zajedničkih i partnerskih projekata.

6.2. Uloga FLAG-ova u provedbenom sustavu nacionalnih mjera

Dosadašnja provedba CLLD pristupa omogućila je FLAG-ovima razvoj stručnih, organizacijskih i provedbenih kapaciteta koji se danas koriste prvenstveno za provedbu lokalnih razvojnih strategija, ali su primjenjivi i na širi skup poslova povezanih s provedbom intervencija u sektoru ribarstva. Iskustvo u radu s korisnicima, pripremi i provedbi natječaja, administrativnoj obradi, praćenju operacija te poznavanje lokalnih korisnika i ulaganja predstavljaju osnovu za postupno proširenje njihove uloge u programskom razdoblju 2028.-2034.

Dosadašnja uključenost FLAG-ova u pripremu projekata za nacionalne natječaje dodatno potvrđuje da povezivanje lokalne i nacionalne razine ne predstavlja potpuno novu funkciju. Projektne potrebe već se identificiraju i razrađuju na lokalnoj razini, nakon čega se projekti, ovisno o njihovoj prirodi, opsegu i uvjetima financiranja, usmjeravaju prema lokalnim ili nacionalnim instrumentima. U sljedećem programskom razdoblju postoji prostor da se takva praksa formalizira i proširi na jasno definirane poslove u okviru nacionalnih intervencija.

U prvoj fazi to može obuhvatiti informiranje i animaciju korisnika, stručnu i tehničku pomoć u razradi projektnih ideja, usmjeravanje prema odgovarajućem izvoru financiranja te podršku u pojedinim fazama prijave i provedbe. Na taj bi se način postojeća mreža i razvijeni ljudski kapaciteti FLAG-ova koristili i za provedbu aktivnosti izvan njihove lokalne alokacije, osobito za poslove kod kojih su neposredan kontakt s korisnicima i poznavanje lokalnog konteksta relevantni za učinkovitost provedbe.

Daljnji iskorak može predstavljati preuzimanje pojedinih standardiziranih provedbenih i kontrolnih zadataka povezanih s nacionalnim mjerama. Ovisno o budućem regulatornom okviru i raspodjeli

odgovornosti, FLAG-ovi mogu biti uključeni u pojedine administrativne provjere, praćenje provedbe operacija, provjere na terenu ili druge jasno definirane dijelove provedbenog postupka. Korištenje već uspostavljenih lokalnih kapaciteta za takve poslove može doprinijeti učinkovitijoj raspodjeli administrativnog opterećenja između razina sustava, smanjivanju dupliciranja pojedinih postupaka te neposrednijem praćenju projekata i korisnika.

Proširenje uloge ne podrazumijeva prijenos cjelokupnog sustava upravljanja nacionalnim intervencijama na FLAG-ove. Funkcije koje zahtijevaju jedinstveno nacionalno odlučivanje, financijsko upravljanje ili centraliziranu kontrolu mogu ostati u nadležnosti nacionalnih tijela. Predloženi smjer podrazumijeva korištenje kapaciteta koji su na lokalnoj razini već izgrađeni za one dijelove provedbenog/kontrolnog sustava koje FLAG-ovi mogu preuzeti uz jasno definirane ovlasti, odgovornosti i sustav nadzora.

Takvim bi se pristupom uloga FLAG-ova postupno proširila s upravljanja vlastitim lokalnim intervencijama prema operativnoj podršci provedbi šireg dijela politike ribarstva na lokalnoj razini. Time bi se postojeći stručni i institucionalni kapaciteti koristili intenzivnije, dok bi se nacionalnoj razini omogućila veća koncentracija na funkcije koje zahtijevaju jedinstveno upravljanje, programiranje i nadzor. Šire korištenje resursa FLAG mreže ne predlaže se radi proširenja institucionalnih nadležnosti kao cilja samog po sebi, već radi učinkovitijeg korištenja već izgrađenih lokalnih kapaciteta i približavanja dijela provedbenog sustava korisnicima.

Promatrano u cjelini, buduća uloga FLAG-ova ne proizlazi samo iz kontinuiteta postojećeg modela, već iz razvijenih funkcija i kapaciteta koji povezuju lokalne razvojne potrebe s programiranjem, razvojem projekata, provedbom i praćenjem njihovih učinaka. Lokalno partnerstvo i provedba CLLD pristupa i dalje predstavljaju temelj njihove uloge, dok postojeći stručni, organizacijski i provedbeni kapaciteti otvaraju prostor za snažnije uključivanje FLAG-ova u širi sustav provedbe ribarstvene politike. Takvo proširenje uloge zahtijeva jasno razgraničenje funkcija između lokalne i nacionalne razine, odgovarajući odnos ovlasti i odgovornosti te jasno definirane procedure i sustav nadzora. Na tim se polazištima u sljedećem poglavlju definiraju preporuke za oblikovanje programskog, financijskog i provedbenog okvira za razdoblje 2028.-2034.

7. PREPORUKE FLAG MREŽE ZA RAZDOBLJE 2028.-2034.

Nalazi provedene analize, iskustva dosadašnje provedbe CLLD pristupa i identificirani razvojni potencijal ribarstvenih područja predstavljaju osnovu za definiranje zajedničkih stajališta FLAG mreže o budućem položaju CLLD-a i ulozi FLAG-ova u razdoblju 2028.-2034.

U kontekstu programskog i regulatornog okvira koji se još oblikuje, u nastavku su izdvojene preporuke usmjerene prema donositeljima odluka na nacionalnoj i europskoj razini. Njima se definiraju ključni preduvjeti za nastavak i daljnji razvoj CLLD pristupa u ribarstvenim područjima, uključujući njegovo mjesto u budućem programskom okviru, odgovarajući financijski okvir, kontinuitet rada FLAG-ova, korištenje izgrađenih lokalnih kapaciteta te resurse potrebne za zajedničke funkcije FLAG mreže.

Preporuke su strukturirane prema razini na kojoj je potrebno donijeti ili oblikovati odgovarajuće odluke, pri čemu se razlikuju preporuke usmjerene prema nacionalnim donositeljima odluka i preporuke relevantne za institucije Europske unije.

Preporuka 1

Osigurati nastavak primjene CLLD-a u ribarstvenim područjima i jasno ga pozicionirati u nacionalnom programskom okviru

U okviru nacionalnog programiranja za razdoblje 2028.-2034. potrebno je osigurati primjenu CLLD pristupa u ribarstvenim područjima te jasno definirati njegov položaj u odnosu na ostale nacionalne i teritorijalne instrumente. Na nacionalnoj razini potrebno je utvrditi način njegove primjene u ribarstvenim područjima, ulogu lokalnih razvojnih strategija u ostvarivanju razvojnih ciljeva, odnos CLLD-a prema nacionalnim sektorskim intervencijama te odgovarajući financijski i provedbeni okvir za njegovu primjenu.

Pritom je potrebno zadržati temeljna obilježja lokalno vođenog pristupa, (1) lokalne razvojne strategije, (2) lokalna partnerstva, (3) uključivanje dionika u utvrđivanje razvojnih potreba i prioriteta te (4) lokalni odabir operacija, uz jasno razgraničenje područja u kojima CLLD ostvaruje dodanu vrijednost u odnosu na standardne sektorske mehanizme.

Adresati preporuke:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Uprava ribarstva;
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU;
- Vlada RH odnosno tijelo nadležno za koordinaciju budućeg programskog okvira.

Osnova za preporuku 1:

- predloženi regulatorni okvir Europske unije za razdoblje 2028.-2034. relevantan za teritorijalni razvoj i CLLD,
- identificirane razvojne potrebe i projektni potencijal hrvatskih ribarstvenih područja te
- rezultati dosadašnje provedbe CLLD pristupa koji upućuju na njegovu dodanu vrijednost kod teritorijalno specifičnih, partnerskih i integriranih intervencija

Preporuka 2
Osigurati financijski okvir razmjeran identificiranom projektnom i razvojnom potencijalu

Pri utvrđivanju financijskog okvira za provedbu lokalnih razvojnih strategija u razdoblju 2028.-2034. potrebno je uzeti u obzir opseg i strukturu identificiranih razvojnih potreba te konkretan projektni potencijal ribarstvenih područja. Budući financijski okvir treba biti razmjeran broju, vrijednosti i teritorijalnoj zastupljenosti identificiranih projektnih inicijativa te omogućiti provedbu različitih vrsta lokalnih intervencija u skladu sa specifičnostima pojedinih razvojnih područja.

Uz sredstva namijenjena provedbi operacija, potrebno je osigurati stabilan i odgovarajući financijski okvir za tekuće troškove i troškove vođenja FLAG-ova, kao i omogućiti provedbu zajedničkih funkcija FLAG mreže, uključujući prikupljanje i obradu podataka, izradu zajedničkih analiza, razmjenu znanja te praćenje i predstavljanje rezultata mreže. Isti treba omogućiti zadržavanje i razvoj stručnih i ljudskih kapaciteta, kontinuiranu podršku korisnicima i razvoj projektnih inicijativa, animaciju i umrežavanje lokalnih dionika te praćenje i evaluaciju provedbe lokalnih razvojnih strategija. Opseg raspoloživih resursa pritom treba biti usklađen s funkcijama i odgovornostima koje će FLAG-ovi imati u budućem programskom i provedbenom sustavu.

Adresati preporuke:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Uprava ribarstva;
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU;
- Vlada RH odnosno tijelo nadležno za koordinaciju budućeg programskog okvira.

Osnova za preporuku 2:

Objedinjeni projektni portfelj i investicijski potencijal ribarstvenih područja prikazan u poglavlju 4. te procijenjeni financijski okvir za provedbu lokalnih razvojnih strategija i resursi potrebni za tekuće troškove i funkcioniranje FLAG-ova prikazani u poglavlju 6. Na temelju identificiranog projektnog portfelja procijenjena vrijednost operacija iznosi 64,2 milijuna EUR, dok ukupni procijenjeni okvir za provedbu LRSR-a, uključujući tekuće troškove i funkcioniranje FLAG-ova, iznosi 85,6 milijuna EUR.

Preporuka 3

U provedbenom okviru osigurati kontinuitet razvojnih funkcija FLAG-a

Pri oblikovanju programskog, financijskog i provedbenog okvira za razdoblje 2028.-2034. potrebno je osigurati kontinuitet djelovanja FLAG-ova. Kontinuitet financiranja važan je za očuvanje postojećih stručnih i organizacijskih kapaciteta, nastavak rada s lokalnim dionicima te pravovremenu pripremu lokalnih razvojnih strategija i projektnih inicijativa. Aktivnosti FLAG-ova ne vežu se isključivo uz razdoblje provedbe pojedinih natječaja, već uključuju kontinuiranu animaciju korisnika, razvoj projektnih ideja, povezivanje dionika i praćenje razvojnih potreba područja. Zbog toga je potrebno izbjeći prekide u financiranju koji bi mogli dovesti do gubitka izgrađenih kapaciteta i uspostavljenih odnosa s lokalnim korisnicima te usporiti pripremu i početak provedbe novog programskog razdoblja.

Adresati preporuke:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Uprava ribarstva;
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU;
- Vlada RH odnosno tijelo nadležno za koordinaciju budućeg programskog okvira.

Osnova za preporuku 3:

- funkcije i kapaciteti FLAG-ova identificirani kroz analizu dosadašnje provedbe CLLD pristupa, uključujući kontinuiranu animaciju i podršku korisnicima, razvoj projektnih ideja, povezivanje lokalnih dionika i praćenje razvojnih potreba, te
- postojeći stručni i organizacijski kapaciteti i dugoročno izgrađeni odnosi s lokalnim korisnicima prikazani u poglavljima 5. i 6.

Preporuka 4

Kapitalizirati postojeće stručne, razvojne i provedbene kapacitete FLAG-ova u oblikovanju i provedbi ribarstvene politike

U razdoblju 2028.-2034. potrebno je sustavnije koristiti stručne, razvojne i provedbene kapacitete izgrađene na razini FLAG-ova te ih, uz provedbu lokalnih razvojnih strategija, uključivati u šire procese oblikovanja politika relevantnih za ribarstvena područja. Posebno je važno osigurati sustavno uključivanje FLAG mreže u proces programiranja budućeg okvira ribarstvene politike, kako bi se pri definiranju razvojnih prioriteta i intervencija odgovarajuće zastupila iskustva, potrebe i razvojni potencijali ribarstvenih područja. Navedeno uključuje sudjelovanje FLAG-ova u identifikaciji razvojnih potreba, planiranju i programiranju, strateškom promišljanju budućih intervencija te praćenju i vrednovanju njihove provedbe, osobito u pitanjima u kojima poznavanje

lokalnog konteksta i neposredan rad s korisnicima mogu doprinijeti kvalitetnijem oblikovanju politika.

Uz to, potrebno je razmotriti formaliziranje uloge FLAG-ova u jasno definiranim aktivnostima povezanima s provedbom nacionalnih intervencija u ribarstvu, što se prije svega odnosi na informiranje i animaciju korisnika, razvoj i strukturiranje projektnih prijedloga, stručnu i tehničku podršku te usmjeravanje projekata prema odgovarajućim izvorima financiranja. Ovisno o budućem regulatornom i provedbenom okviru, moguće je razmotriti i uključivanje FLAG-ova u pojedine standardizirane administrativne, provedbene ili kontrolne zadatke koji se mogu učinkovito obavljati na lokalnoj razini. Takvo proširenje funkcija potrebno je pratiti jasnim razgraničenjem ovlasti i odgovornosti između nacionalne i lokalne razine, odgovarajućim procedurama i sustavom nadzora te resursima razmjernima preuzetim funkcijama. Postojeći dokument već prepoznaje informiranje, razvoj projektnih prijedloga, stručnu i tehničku podršku te moguće jasno definirane provedbene zadatke kao područja u kojima se kapaciteti FLAG-ova mogu šire koristiti.

Adresati preporuke:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Uprava ribarstva;
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU.

Osnova za preporuku 4:

- postojeća praksa podrške korisnicima nacionalnih mjera, stručni, organizacijski i provedbeni kapaciteti razvijeni kroz provedbu lokalnih razvojnih strategija te
- funkcije FLAG-ova u razvoju projektnih inicijativa, radu s korisnicima, povezivanju lokalne i nacionalne razine i praćenju provedbe, utvrđene u poglavljima 5. i 6.

Preporuka 5

Uspostaviti sustavno praćenje rezultata i razvojnih učinaka te ojačati njihovu vidljivost

U programskom razdoblju 2028.-2034. potrebno je uspostaviti ujednačeniji sustav praćenja rezultata na razini FLAG mreže koji će, uz standardne financijske i provedbene pokazatelje, omogućiti praćenje šireg opsega razvojnih funkcija FLAG-ova. Sustav bi trebao biti komplementaran službenom sustavu praćenja na razini Upravljačkog tijela te obuhvatiti podatke o razvoju projektnih ideja, korisnicima kojima je pružena stručna i tehnička podrška, projektima usmjerenima prema nacionalnim i drugim izvorima financiranja, uspostavljenim partnerstvima te dodatnim ulaganjima i aktivnostima koje nastaju kao nastavak prethodno provedenih projekata.

Potrebno je sustavnije pratiti šire učinke djelovanja FLAG-ova na razvoj i otpornost ribarstvenih zajednica. Nužno je osigurati odgovarajući model financiranja i suradnju s Upravljačkim tijelom za potrebe oblikovanja i provedbe sustava praćenja.

Istovremeno je potrebno omogućiti redovito objedinjavanje konkretnih rezultata financiranih intervencija na razini FLAG mreže, kako bi se kroz programsko razdoblje mogao pratiti njihov ukupni doprinos razvoju ribarstvenih područja. Kvantitativno praćenje potrebno je dopuniti dokumentiranjem odabranih primjera dobre prakse i razvojnih učinaka koji se ne mogu u cijelosti prikazati standardnim pokazateljima.

Na takvoj podatkovnoj osnovi moguće je sustavnije komunicirati rezultate FLAG-ova prema nacionalnim i europskim tijelima, lokalnim dionicima i drugim relevantnim skupinama. Jačanje vidljivosti pritom ne treba promatrati kao zasebnu promotivnu aktivnost, već kao rezultat kvalitetnijeg evidentiranja, objedinjavanja i predstavljanja ostvarenih rezultata i razvojnih učinaka.

Adresati preporuke:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Uprava ribarstva;
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU.

Osnova za preporuku 5:

- nalazi o širim razvojnim učincima CLLD pristupa prikazani u poglavlju 5. te
- zaključci zajedničke rasprave FLAG mreže povezani s nedostatnom vidljivošću ukupnih rezultata FLAG-ova, potrebom za sustavnijim prikupljanjem podataka i dokumentiranjem primjera dobre prakse i razvojnih učinaka.

Preporuka 6

Promicati obveznu primjenu CLLD-a u ribarstvenim područjima u konačnom regulatornom okviru Europske unije za razdoblje 2028.-2034.

U konačnom regulatornom i programskom okviru za razdoblje 2028.-2034. potrebno je očuvati CLLD kao jasno prepoznat oblik teritorijalnog razvoja te promicati njegovu obveznu primjenu u ribarstvenim područjima i podržati regulatorne pretpostavke koje to omogućuju. Pritom je važno sačuvati temeljna obilježja lokalno vođenog pristupa, uključujući lokalne razvojne strategije, lokalna partnerstva, sudjelovanje lokalnih dionika u utvrđivanju razvojnih prioriteta i lokalni odabir operacija.

U okviru nove, šire fondovske arhitekture potrebno je osigurati da CLLD zadrži svoju specifičnu metodologiju i prostor za provedbu teritorijalno prilagođenih intervencija u područjima ribarstva,

akvakulture i razvoja ribarstvenih zajednica. Objedinjavanje više politika i instrumenata u zajednički fond ne bi trebalo dovesti do slabljenja lokalno vođenog pristupa ni gubitka funkcija koje omogućuju razvoj inicijativa odozdo prema gore, povezivanje lokalnih partnera i prilagodbu intervencija specifičnostima pojedinih područja.

Adresati preporuke:

- Europska komisija; Europski parlament; Vijeće Europske unije

Osnova za preporuku 6:

- predloženi regulatorni okvir Europske unije za razdoblje 2028.-2034., koji CLLD zadržava kao zasebno prepoznat model teritorijalnog razvoja s lokalnim razvojnim strategijama, lokalnim partnerstvima i lokalnim odabirom operacija, uz činjenicu da je zakonodavni postupak još u tijeku i da konačni regulatorni okvir još nije usvojen.

Preporuka 7

Osigurati teritorijalnu i partnersku dimenziju Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova

U okviru budućih Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova potrebno je osigurati da objedinjavanje politika i izvora financiranja ne dovede do gubitka specifičnosti pojedinih teritorija, osobito ribarstvenih i obalnih područja. Programiranje i provedba trebaju omogućiti prilagodbu intervencija lokalnim potrebama te stvarno uključivanje regionalne i lokalne razine, lokalnih partnerstava i drugih relevantnih dionika u utvrđivanje potreba i oblikovanje razvojnih prioriteta.

Pritom je potrebno osigurati prostor za integrirane teritorijalne pristupe i povezivanje različitih politika i izvora financiranja tamo gdje razvojne potrebe ribarstvenih i obalnih zajednica nadilaze pojedinačne sektorske intervencije.

Adresati preporuke:

- Europska komisija; Europski parlament; Vijeće Europske unije

Osnova za preporuku 7:

- predloženi model Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova, kojim se predviđa objedinjavanje sredstava i intervencija uz mogućnost prilagodbe nacionalnim, regionalnim i lokalnim potrebama te priprema i provedba planova u partnerstvu Komisije, država članica, regionalnih i lokalnih razina i drugih relevantnih dionika.
- Dodatnu osnovu čine odredbe predloženog regulatornog okvira kojima se teritorijalni razvoj povezuje s integriranim teritorijalnim strategijama, uključujući CLLD, te se predviđa uključivanje partnera u njihovu pripremu i provedbu.

Preporuka	Adresati preporuke	Obrazloženje	Potrebni programski i provedbeni elementi
Nastavak primjene CLLD pristupa u ribarstvenim područjima i njegovo jasno pozicioniranje u programskom okviru 2028.-2034.	• Ministarstvo poljoprivrede - Uprava ribarstva; • MRRFEU • Vlada RH	Identificirane potrebe ribarstvenih područja imaju snažnu teritorijalnu komponentu, a CLLD ostvaruje dodatnu vrijednost kod lokalno specifičnih, partnerskih i integriranih intervencija. Budući EU okvir sam po sebi ne određuje opseg primjene CLLD-a u hrvatskim ribarstvenim područjima.	Jasno mjesto CLLD-a u nacionalnom programskom okviru, odnos prema sektorskim i drugim teritorijalnim instrumentima te definirane uloge lokalnih razvojnih strategija i FLAG-ova.
Financijski okvir razmjeran identificiranom razvojnom potencijalu.	• Ministarstvo poljoprivrede - Uprava ribarstva; • MRRFEU • Vlada RH	Analiza pokazuje konkretan i teritorijalno rasprostranjen projektni potencijal, uz potrebu osiguravanja resursa ne samo za operacije nego i za funkcije potrebne za provedbu lokalnih razvojnih strategija.	Alokaciju koja odgovara opsegu identificiranih ulaganja te stabilan okvir za tekuće troškove i troškove vođenja, stručne kapacitete, rad s korisnicima, animaciju, umrežavanje, praćenje i evaluaciju.
U provedbenom okviru osigurati kontinuitet razvojnih funkcija FLAG-a	• Ministarstvo poljoprivrede - Uprava ribarstva; • MRRFEU • Vlada RH	Razvojne funkcije FLAG-ova odvijaju se kontinuirano, neovisno o pojedinačnim natječajima. Prekidi mogu dovesti do gubitka stručnih kapaciteta, odnosa povjerenja, lokalnih partnerstava i pripremljenog projektnog portfelja.	Pravovremeno donošenje programskih i financijskih odluka te kontinuitet ključnih razvojnih funkcija između dva programska razdoblja.
Kapitalizirati postojeće stručne, razvojne i provedbene kapacitete FLAG-ova u oblikovanju i provedbi ribarstvene politike	• Ministarstvo poljoprivrede - Uprava ribarstva; • MRRFEU	FLAG-ovi već raspolažu lokalnim znanjem, iskustvom rada s korisnicima, kapacitetima za razvoj projekata i provedbu intervencija te povezuju lokalnu i nacionalnu razinu.	Uključivanje FLAG-ova u planiranje, programiranje, oblikovanje intervencija, praćenje i vrednovanje te, gdje je primjereno, u jasno definirane poslove povezane s provedbom nacionalnih mjera, uz odgovarajuće ovlasti, odgovornosti i procedure.
Uspostaviti sustavno praćenje rezultata i razvojnih učinaka te ojačati njihovu vidljivost	• Ministarstvo poljoprivrede - Uprava ribarstva; • MRRFEU	Dio razvojnih učinaka FLAG-ova, razvoj projektnih ideja, podrška korisnicima, partnerstva, projekti usmjereni prema drugim izvorima i nastavna ulaganja, nije	Ujednačeniji sustav praćenja na razini FLAG mreže, redovito objedinjavanje rezultata, praćenje širih razvojnih učinaka te dokumentiranje primjera dobre prakse.

		dovoljno vidljiv kroz standardne financijske i projektne pokazatelje.	
Promicati obveznu primjenu CLLD-a u ribarstvenim područjima u konačnom regulatornom okviru Europske unije za razdoblje 2028.-2034.	• Europska komisija; • Europski parlament; • Vijeće Europske unije	Budući regulatorni okvir još se oblikuje, a objedinjavanje različitih politika u širu fondovsku arhitekturu ne bi trebalo dovesti do gubitka specifičnosti lokalno vođenog pristupa.	Očuvanje regulatorne osnove za CLLD, lokalne razvojne strategije, lokalna partnerstva, uključivanje lokalnih dionika i lokalni odabir operacija.
Osigurati teritorijalnu i partnersku dimenziju Nacionalnih i regionalnih partnerskih planova	• Europska komisija; • Europski parlament; • Vijeće Europske unije	Objedinjavanje sredstava i politika u širem programskom okviru povećava potrebu da se zadrži mogućnost prilagodbe intervencija lokalnim potrebama i sudjelovanje regionalnih i lokalnih dionika u programiranju i provedbi.	Prilagodba intervencija lokalnim potrebama, uključivanje regionalne i lokalne razine te lokalnih partnerstava u programiranje i provedbu, kao i prostor za integrirane teritorijalne pristupe i povezivanje različitih politika i izvora financiranja u ribarstvenim i obalnim područjima